ONUR
YAYINLARI

Onu anlat işte

Muzaffer İlhan Erdost

UZAFFER İLHAN ERDOST

BİRİNCİ BASKI
KASIM 1989

ONU ANLAT İŞTE

MUZAFFER İLHAN ERDOST

DİZGİ
ENLEM 80

BASKI
ŞAHİN MATBAASI
ANKARA

İ ç İ

7 Sunuş Notu
9 Onu Anlat İşte
14 O Geldi
21 Gülüşleri Gülüşlerimiz
26 Gülüşleri Gülüşlerimiz
29 Cezaevinde Olmak
32 Onurlu Bir Savaşçı
35 Yılmaz'a "Ey Dostum" Diyebilmek
39 Tek Bir Ses Olmak
43 Şiirin Işığa Dönüştüğü Yerde
47 Sevdamızın Bilge Irmağı
50 Birkaç Dakika İlhan Selçuk'la
54 Aydın Fotoğrafları
60 Sessiz Bir Gece Konuşması
65 Sosyalizmi Seviyorum

MUZAFFER İLHAN ERDOST

Artova'da (Tokat) doğdu, 1932.

Veteriner Fakültesi'ni bitirdi, 1956.

Şiir (1948 →), öykü (1952 →), deneme ve eleştiri (1951 →) ile yazın yaşamının içinde oldu.

Toplumsal sorunlar, Türkiye (Osmanlı dahil) tarihi, tarım, faşizm ve demokrasi konularına daha ağırlıklı eğildi, 1965 →

Açık Oturum Yayınları (1958-60), *Sol Yayınları* (Kasım 1965 →) İlhan'ın ölümünden sonra *Onur Yayınları* ([1974] 1980 →) sahip ve yönetmeni.

Yayınlanmış kitapları:

Türkiye Sosyalizmi ve "Sosyalizm", 1989
Türkiye Üzerine Notlar, 1970
İlhan İlhan, 1983
Kapitalizm ve Tarım, 1984
Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri, 1984
Bilim ile Yazın Arasında, 1984
Şemdinli Röportajı, 1987
Demokrasi ve "Demokrasi", 1989

SUNUŞ NOTU

Değişik biçimlerde ve biçemlerde anlatmayı denediğim yazılar bunlar.

Burada, okur, ölümün ve direncin, yaşamın ve onurun, kimine aşırı gelmesi olası duyarlığımla dile getirdiğim yazılar bulacak.

'60'lı yıllarda da denedim bu türleri. Kimine "eskiz" dedim, kimine "türev", kimine "manifesto". Kendimi anlatmaya ve kendimi kendime açıklamaya çalıştığım yazılardı onlar. Bu kez, özellikle 12 Eylülden sonra, kimi öldürümleri ve ölümleri, kimi yaşayanları ve yaşamı, simgesel boyutlarında, yeniden ve bir daha yazmak gereği doğunca, yinelemelerden kurtarmak için kendimi, 60'lı yılların benzer biçemlerimi denedim.

Burada, özellikle duyarlı olmayı, duygusallıkla özdeşlememek gerektiğini vurgulayacağım.

Gene de, bu denli duyarlı anlatımımı yadırgayanlar olacak. Biliyorum bunu. Bu, benim, tümüyle aşmayı istemediğim bir özelliğim.

Yaşamı olurlayan, direnci pekiştiren, yaşam çizgisinin ötesine geçerek bizden ayrılmış olanları daha bir sıcaklıkla anımsatan, yaşayanlara daha bir coşkuyla yaklaştıran yazılar olarak algılanması dileğiyle.

Ankara, 12 Eylül '89

ONU ANLAT İŞTE

KİTAPLARI merdivenlerden yukarı çıkardığı günleri anlattı adam. Kucağında, soluk soluğa çıkardığı günleri. Beş bin *Emperyalizm'* i, beşinci kata çıkardığını. Beş bin *Emperyalizm* 'i beşlik, onluk, onbeşlik paketler içersinde, beşinci kattan aşağıya taşıdığını. Oradan yolun karşısına. Sonra sola. Postaneye.

Onu anlat işte, dedi çocuk.

İlkin beş bin *Emperyalizm,* sonra on bin, sonra yirmi bin *Emperyalizm.* İlkin beş bin *Kapital*, sonra on bin. On bin *Doğanın Diyalektiği*, yirmi bin *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, yirmi bin *Sosyalizmin Alfabesi*, on bin *İnsanın Türeyişi*, beş bin *Görünmeyen Hükümet CIA.*

Onu anlat işte, dedi çocuk.

Her gün, her saat koşarak indim merdivenleri. Kurşunu, koşan at üstünde avcı gibi, kaçan kağıda ulaştıran makine seslerinin mahzenine. Suya inen yaban keçileri gibi sıçrayarak dökülen matrislerin mahzenine.

Onu anlat işte!

Matrisler yanyana düşer, sözcük olur; sözcükler tümce. Paragraf, kesim, kısım, bölüm ve kitap. Bilgiye dönüşen bilinci, bilgiden bilince dönüştürmeye. Çünkü, dedi adam, balık, balık olduğunu bilmez. Ağaç, ağaç olduğunu. Ama insan, insan olduğunu bildi.

Onu anlat işte!

İnsan, insan olduğunu bildi. Balığın balık, ağacın ağaç olduğunu da bildi insan. Acun, evren, uzay, zaman, kendilerini bilmedi, insan bildi yalnızca. Çünkü, bilincine yalnız insan vardı. İnsan olmasaydı, onlar (belki de) gene varolmuş olacaklardı. Demir yaşlanacak, keçi sıçrayacak, şahin serçeyi kapacaktı. Onların varolduğunun bilincine varan insan olmasa, varolacaklar, ama varolduklarını, ne kendileri, ne de bir başka şey bilecek.

Onu anlat işte!

Ünlü bir düşünür gibi söylenirse, bugünkü insan, yeryüzüne gelmiş olan doğal insan değil. O, insanın tarihinin, yani kendisinin ürünü. İnsan, doğaya karşıt, doğada olmayan şeyleri üreterek bugünkü insan oldu. Yarınki insanı üretecek bugünkü insan oldu.

Onu anlat işte!

İnsan, bugünkü insan olmak için milyonlarca yıl, doğanın ona vermediği, doğada olmayan nice değerler üretti. Ama doğanın bir parçası, belki zamanın en uçtaki bir parçası olarak. Algıladı, bilincine vardı. Bileştirdi, ayrıştırdı. Ayrıştırdıklarını bileştirdi. Gün vardı. Ama günün bilincine o vardı. Tarihsel derinliğine doğru ve geleceğe doğru. Dilini üretti. Değerler üretti. Ürettiğinin bilincine vardı.

Onu anlat işte !

İnsanın bulguladığı, yazıyla, insanlığa ilettiği bilgileri, kendi dilimde taşıdım binaların alt katlarına. Kocaman kara kartallar gibi tünemiş entertiplere. İri yabanıl hayvanlar gibi soluyan baskı makinelerine. Bilinç bilgiye, bilgi yazıya, yazı yeni bir dile, yeni diliyle kurşuna, kurşun mürekkebe, mürekkep kâğıda. Aktı ve çoğaldı. Çoğaltırken çoğaldım ve yayılırken dağıldım, bir bilgenin kitaplığına, bir öğrencinin koltuğuna, bir öğretmenin dersliğine, bir işçinin toplu sözleşme masasına.

Onu anlat işte !

Nereye girdiyse kitaplar, orada sessiz bir ses büyüdü. Bu işte dedi ses, bilgi bilince akışıyor. Bu işte dedi ses, emek değerini tanıyor, kendini buluyor. Düşüncelerin akıp çoğaldığı sayfalarda. Kaygıyla kolkola ve umutla da. Hüzünle kolkola ve sevinçle de. Çarpan bir yürekle ve soluk soluğa. Ses sesle buluştu. Görüş yerinde. Mahkeme kapısında. Nezaretin parmaklığında.

Onu anlat işte !

O, ben değildim, ama biraz da bendim. Kuşattıkları zaman kitapları biraz da beni kuşattılar. Girdikleri ve kitapları buldukları zaman, biraz da beni buldular. Aldıkları zaman kitapları, biraz da beni aldılar. Yaktıkları zaman kitapları, ben de yanıyordum.

Onu anlat işte !

Beni götürmeye geldiklerinde sabahtı. Uyanmamıştın daha. Uyandırmaya kıyamadım. Ben mi gittim, seni mi götürdüler ayıramadım. Bir şeyin ayırdındaydım ama. İnsanlık, binlerce yıldır, bedensel varlıktan (o doğal olandan) zihinsel varlığa (insanal olana) evrimleşiyor. Zorun, bedeni ezerek, zihinsel gücü bastırmaya başladığı dönemler oluyor. Böyle dönemlerde zor, zihinsel gelişmeyi avlanmaya çıkmış gibidir. Kimler düşecektir tuzağına, genel olarak bilinir ama, özel olarak bilinemez gene de.

Onu anlat işte !

Onlardan biri oldum. Vurduklarında bana, düşerken ben, senin uyanmış gülüşün doğruldu. Benzetilebilir belki. Benim bedenim toprağa ağıyordu, yere. Senin gülüşün yukarıya, göğe. Bir kanadım kitapların bilinci, bir kanadım senin gülüşün. Ağdıkça bedenim yere, yükseliyordu bilinç ve gülüş. Ağdıkça yere, daha yukarılara. Her vuruşlarında daha yukarı. Daha yukarı. Daha yukarı. Öyle geçtim zor kapıdan. O en zor bilinen kapıdan. Bir yanarca kuş gibi. Ama sessiz. Akşamdı daha. Gökte bulutlar akışıyordu. Görmedim bir daha. Ekmeğin aklıma düştüğü saatti. Bilmedim bir daha.

Onu anlat işte !

İşte öldürdüler beni. Kitaplardaki ben oldum. Ben kitap değildim, kitap oldum. Sessiz bir çocuktum ben de. Gülen bir delikanlı. Devingen ama sakin. Öyle kalmak istedim. Kahraman değildim, düşlemedim de. Gene de öyleyim. Şimdi bilmiyorum da öldüğümü. Bir zamanlar yaşamış olduğumu da. Doğal ki, bir gün ölecektim ve gene bilmeyecektim öldüğümü, yaşadığımı ve yaşama geldiğimi. Ne var ki, öldürdüler beni. Öldürüm, ölümün anlamını, kendi anlamına dönüştürdü. İşte bu anlamdır yaşayan. Benim bilmediğim, benim için olmayan yıllar geçiverdi. Bilebilsem seni, ancak o sabah uyuyan seni, ancak o ana kadar bildiğim seni bilebilirim. Ben de öyle kalmış olmalıyım sende ve yaşayanların belleğinde. Yani öyle genç.

Richard Bach'ın "Martı"sı gibi mi?

Denebilir mi? Onun Martı'sı, yani beden, bilincin yükselişinin bir aracıydı ve ne denli yükseldiyse göğe, o denli bilince dönüştü ve giderek salt bilinç oldu, yani salt ışık. Simurg'a vardıklarında kendileri birer Simurg olan Feriduttin Altar'ın kuşları gibi. Ben kendim bilince dönüşmedim. Işık olmadım. Ama öldürümün anlamı, düşünceye dönüştü, bilince dönüşüyor ve ışığa dönüşecek. Sen, o ışık olduğun zaman, sana kavuşmuş olacağım. Ben kavuştuğumu hiç

bir zaman bilmeyeceğim. Çünkü senin düşüncelerin olarak düşünebilirim ancak. Ve artık, ancak senin düşüncendir, benim düşüncem.

Söyleyecekleri bitmişti. Güldü adam. Kara bıyıkları arasından denizde güneşli çakıltaşları gibi parıldadı gülüşü. "Ne çok özlemiştim gülüşünü baba!" diyecekti çocuk, uyandı. Belleğinde kaldı bir an "gülüş". Bir an. Sonra dağıldı, yitiverdi. Arandı, çıkaramadı bir daha. Özlemin acıya dönüşen gülümsemesiyle kaldı. Sarıldı bebeğine. Bir kez daha bulabilir miyim diye, kaygılı bir umutla gözlerini kapadı.

Okul formasını arkadan düğmelerken, "Gene mi düş gördün?" dedi annesi.

Çocuk bir süre yanıtlamadı. Sonra anlattı: "Bir ışık gördüm, ama düşümde değil. Güldü bana. Sevdi beni. Konuştu benimle. Ben o ışık oldum. Gittim onunla."

"Hadi yalancı" dedi annesi, gülerek. Çocuk da güldü. Geç kalıyorlardı okula. Çıktılar evden.

Çerçeve, Ağustos 1986

O GELDİ

O geldi. Geceydi.

Kan, gecenin göğsüne çarpıyordu.

Canı pusuda alınmış kanın üstüne basarak geldi. Karanlıkta geldi. Yani gizli.

O geldi. İlkin kanı gösterdi. İşaret parmağını sokarak kanı dökülmüş olanların gözlerine.

O geldi. Kuşattı alanı. Dayadı namluyu. Dağıttı Parlamentoyu. Feshetti partileri. Kapattı sendikaları, dernekleri.

O geldi. Sokağı çevirdi. Evi kuşattı. Uykuyu, emeğin gül uykusunu yatağında yakaladı. Gözünü kara bantla kapattı, bileklerini kara demirle bağladı.

İşkence tezgahında, filistin askısında, cezaevi hücre-

sinde, yüzünü bozup dağıttı onun. Saçını kör usturayla kazıdı. Aldı yakışıklılığını yüzünden. Ağzını büktü, eğdi. Burnunu aşağı çekti, uzattı. Gözünün birini yana bayılttı, birini yukarı astı. Elini ağzından kursağına sokup burdu. Pişmemiş nohutu, taşlı mercimeği, küflü bulguru koydu önüne. Ye ulan dedi, açlıktan geberirsin sonra. Altından soktu, acı bir çığlık sardı geceyi, o zaman bir kahkaha patlattı ki, insan kirlendi.

Baktı, gene de insan bu. Onuruyla, övüncüyle, inancıyla insan. Yakaladı kollarından, dipçiği alnının şakağına dayadı, soydu. Donuna kadar. Al ulan dedi, bunu giyeceksin. Kirli boyayı, paçavra olmaz çaputu attı önüne. Dayadı, giydirdi zorla. Böyle böcek gibi eciş bücüş gördüğü zaman onu, su kurbağası gibi üstünde vıyakladığı zaman verdiği giysi, dinginleşti. Giymedi değil mi, don atlet, en aşağıdaki hücreye, taşa gömdü. Ne güneş gördü, ne bir parça mavi gök, ne soluklanacak bir avuç hava. Kaldırdı döşeği, kirli battaniyeyi. Soğuk demire vurdu gövdesini, ağzını sürgüledi. Biz dedi yaparız, çünkü dedi, kurtaracağız biz.

Kurtarıyordu sokağı kandan, meydanı kargaşadan. Yetmedi cezaevleri. Bu kez taşı bir de kentin dışına yığdı, çimentoyu, demiri. Daha kalın olsun istedi duvar. Güneşten, gökyüzünden, havadan, tarladan, biten ottan, bayırda esen yelden, çığıldayan yıldızdan, ayışığından, kuş sesinden, insan gülüşünden kopardı insanı. Biz kurtarıyoruz dedi. Kurtarırız çünkü biz.

650 bin insanı böyle aldı gözaltına. Ne demek 650 bin insan? Her otobüste 30 insan. 23 bin otobüs insan demek. 1980'de ticari otobüs sayısı da 23 bindi. Öyle bir gün düşünün ki, ülkedeki otobüslerin tümü, o gün gözaltına insan taşıdı. Ya da ülkedeki belediye otobüslerinin tümü, 5 gün, gözaltına insan taşıdı. Ya da resmi otobüslerin tümü, dokuz gün, gözaltına insan taşıdı. 650 bin insan ne demek? Her vagonda 65 insan 10 bin vagon, 5 vagonlu 2 bin katar, gözaltına insan taşıdı demektir.

650 bin insan gözaltında ne demek? Her 70 insandan biri gözaltına götürüldü demek. Anaların yanısıra bebekler de gözaltına alındılarsa da, bu rakama dahil edilmedikleri için, şöyle de ifade edilebilir; 20-40 yaş grubunda, 13 kişiden biri gözaltına götürüldü demek.

Dün, kimi bildiğimiz, bilinen şeyleri, nasıl söylemem gerektiğini düşünürken, bir fantezi düşledim. Kızılay'dan Sıhhiye'ye kadar, sağlı sollu 44 elektrik direği saydım. Eğer dedim, 12 Eylülde idam edilenler, cezaevlerinin dört duvarı arasında değil de, böyle bir gecede, buradaki direklere asılsaydı, Kızılay'dan Sıhhiye'ye kadar sağlı-sollu her direkte bir insan asılı olurdu, ve direk yetmezdi. Eğer bu bazı insanlara, bir sisteme onur veriyorsa, Kızılay'ın göbeğindeki direklere de birer insan asmak gerekirdi. Ve bir sabah, siz, bu kadar insanı aynı gün direklere asılı görseydiniz, insan olmanın utancını duymaz mıydınız?

Ama dedim kendi kendime, böyle bir fantezi üretirken, sen de içinde gizli kalmış bir acımasızlığı dışa vurmuş olmuyor musun?

Yanımdaki dost, anımsattı ki, faşist çeteler, o zaman, "İktidara geldiğimiz gün, diyorlardı, Ulus'tan Kızılay'a kadar her direkte birini sallandıracağız." Arabasına bindik dostun. Akay'dan Ulus'a kadar, sağlı sollu 204 direk saydık.

12 Eylülden sonra, 177 kişi işkencede öldürüldü, 50 kişi idam edildi. Eğer işkencede öldürülenleri de, faşist liderlerin anlatımıyla, bu direklerde "sallandırsalardı", Meclis'in önündeki Akay Kavşağına kadar, ancak 204 kişi asabilirlerdi, 26 kişi için Meclise uzanan direklere de asmak durumunda kalırlardı.

Eğer işkencede öldürülenler açıkta öldürülseydi, ve eğer, kendi anlatımlarıyla, daha önceden plandıkları gibi "paket paket" bu işi yapmasalardı, acımasızlığın, ilkelliğin, iğrençliğin yüzünü halk ve tüm insanlık bir görüşte kavrayabilirdi.

12 Eylülün lideri, 17 yaşındaki delikanlıyı astıklarında,

tüm ulusa, "korkmadık işte, astık" diye hitabedebilmişti. Gücü eline geçirdin mi asarsın, tarih böyle nice asıcıları tanıyor. İsa Mesihi çarmıha gerenleri tanıyor, ama hıristiyanlık bir dünya dini olacaktır. Spartaküs'ü asanları tanıyor. Ama kölecilik tarihin hurdalığına atılacaktır.

Şeyh Bedrettin'i asanlar da, Pir Sultan Abdal'ı asanlar da, asarak, güçlülüklerini kanıtladılar, ama korkmadıklarını değil.

Korkmak ya da korkmamak değildir çağımızda sorun. Astık, korkmadık diye övünmek insanal değildir ama. Aslolan asanların değil, asılanların korkup korkmamasıdır. Örneğin Deniz'leri astırmakla övünen Ali Elverdi, 22 Şubatta, Talat Aydemir'e bir kafa tutup bir yalvaran Ali Elverdi, Deniz'ler asılırken sigarasını tüttürüp gülüşen Ali Elverdi, asılan kendisi olsaydı korkmayacak mıydı? Korkusunu, yıllar sonra açığa vuran felciyle yarım yamalak kalan Elverdi, ipin altında duruyor olsaydı korkmayacak mıydı! Ama, bir gerçek var, Deniz'ler korkmadı. Hiçbiri korkmadı. Bir tek "pişman" olduğunu söyleyen çıkmadı. Hepsi, gülerken cansız durdu, asanların içini kemiren de bu oldu.

Osmanlı döneminde, hocaları, şehzadelere, ilkin, "Başin keserim" diye yazmayı öğretirlermiş. Bizim, ilkin, "Baba bana top al", "Suna bana at" yazmaya başlamamız gibi.

"Başin keserim ha!" diye mi başlanıyor okumaya - diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Çünkü, ihtilal yapmış olanlar da, yani askeri darbe yapanlar da, bu darbenin açtığı mecrada yükseklere gelenler de, "ihtilal yapılır ha!" diye sopa göstermekten kendilerini alamıyorlar.

Niye ihtilal yaptınız derseniz, yanıtları açıktı; İhtilal yapılacaktı da onun için.

Sokak kan içindeydi, sokağı kandan kurtarmak için yaptım dersen, işkencede öldürülen 177 kişinin kanını sorarlar insana. Ekonomik düzeni sağlamak için ihtilal yaptım diyorsan, her söz bir yana 8 yıl sonra ekonomik düzen bir

ihtilal kokusu verecek kadar bozuk olduğunu söylediğin zaman, sorarlar insana.

Sormaya bırakmıyor, övünüyor.

Ulke zenginleşti diyor.

Nasıl bir zenginleşme, bunu söylemiyor.

Ülke ne kadar zenginleştiyse, emekçiler ne kadar yoksullaştıysa, servet ve sermaye sahipleri de o kadar zenginleşti.

Servet ve sermaye sahipleri ne kadar zenginleştiyse, özgürlükler o kadar kısıldı.

Ne kadar zenginleştiyse ülke, baskı da o denli arttı. 1961 Anayasası ile 1982 Anayasasını karşılaştırın. Sendika, grev, dernek, siyasal parti yasalarını karşılaştırın.

Ne kadar çok insan işkencede öldürüldüyse, faizler o denli kabardı.

Ne kadar çok insan idam edildiyse, o kadar rant ve hayali ticaret spekülatörlerinin oyuncağı oldu Türkiye.

Ve emekçinin özgürlüğü daraldıkça, servetin ve sermayenin özgürlüğü genişledi. En büyük sermayenin özgürlüğü daha da genişledi. Kendisi serapa özgürlük oldu.

Eskiden huy edinmişti. Kâğıdın kırmızısını gördü mü, nevri döner, ağzı köpürür, öfkeyle dalardı. Bebeleri zehirliyor diye. Hangi bebeleri zehirliyor diye sorarsanız, o da suç olurdu. Nerde, hangi kâğıdın kıyıcığında ekmek yazmışsa, ya da emek, daldı oraya. (Beni götürmeye geldikleri zaman gördüm. Bir büyük konvoyla gelmişti. Kaç araç, kaç asker, kaç polis sayamamıştım.) Çevirdi orayı, kuşattı. Gazete, dergi, kitap, mektup, üzerine yazılmışlarsa, "Işte bu" dedi, "İşte bu". Onun için yakarız dedi biz. Çünkü dedi kurtaracağız biz. Kimi kimden, neyi neyden kurtarıyordu, onu dosdoğru, açıkça söylemedi, söyleyecek olanın ağzına doldurdu copunu. Onun içindir ki, sözü olanın sesi duyulmadı bir zaman.

Ya kâğıdın sesi! Dili yoktur ki kâğıdın. Sesi çıkmaz. Bağırmaz kâğıt, bağıramaz. Ezilirken postal altında, yanarken

kalorifer kazanında, sesi çıkmaz kâğıdın. Yaktı onu. Kış gelmişti, elleri üşüyordu, ısındı onunla. Yeniden yoğurdu onu, ve gene kâğıt yaptı. Aldığı bonfileyi sardı kasap onunla. Oldürdüğü için kâğıdı gönendi de. Bir süre. Ama sezdi ki ölmemiş o. Kâğıdı, kitap yapan, dergi yapan, gazete yapan, insanı insan yapan ışığı öldüremediğini, düşünceyi öldüremediğini sezdikçe de öfkesini yineledi. Daha çok yaktı. Olmadı. 130 bin kitabı birden yaktı. Olmadı. Kitabı kitap yapanı yaktı. Ne çileler çekti kurtarmak için, bizi.

Hemen yukarda söyledim, dili yoktur kâğıdın diye, sesi çıkmaz diye. Ama insan onunla konuşur, onunla anlatır kendini. Dolar yukarıya, rantlar tepeye, faiz doruğa, kâr göğe, hayali ihracattan vergi iadesi uzaya tırmanırken, her türlü şeyine yuvalanmış eroin çeteleri içerken taze kanları, ve azalırken ekmek, boğaz nafakası, kızının gündelik entarisi, ölümü döndüren ilaç, her gün biraz daha azalırken, bunu, halk kendine ağız olan ağızlarla söyleyebilir ancak. Artan kâr olmuştur ekmeğinin yarısı, artan faize dönüşmüştür günlük nafakası, vergi iadesinin kendisidir oğlunu ölümden döndürecek ilacın parası, ve kendisine kumanda eden gücün gücü olmuştur emeği. Azgın alıcı bir kuştur tepesinde. Gak dedikçe ekmeğinden verecek, guk dedikçe aşından. Guk dedikçe etinden. Verdi de, ama kimin aldığını çoğu zaman bilemedi halk, bilen de söyleyemedi. Halk, kendine ağız olan ağızla bilebilirdi bunu. Yanl kâğıt olan kitapla, dergiyle, gazeteyle duyabilir, duyurabilirdi. Çünkü alan ona kapatılmıştır, sendika ona kapatılmıştır, dernek ona kapatılmıştır, seçim ona kapatılmıştır, beyaz cam ona kapatılmıştır. Tek bir dili kalmıştır: kâğıt. İşte onu da dedi, onu da. Ezdi kâğıdı, yırttı, yaktı, yoğurdu.

Ezdiniz mi kağıdı, yırttınız mı, hamur ettiniz mi, ezilen insanın düşüncesidir, yırtılan halkın sesidir, yakılan bilimin soluğudur, yoğrulan hamur yapılan insanın kendisidir. Halk konuşamaz o zaman, dilsizleşir: onun için de dilsizleştirilmiştir.

Bir İspanyol ozan, yıllarca önce Badajoz'un çocukları dilsizdir, konuşamaz onlar, diyordu. Konuşacak bir gün, konuşacaklar. Bir güneş gibi çağıldayıp karanlık günlerin, kara günlerin ardından, bir taşkın gibi kabarıp bastıran acıların kaynağından, ilkyaz güneşi gibi dingin, çiçekli bir kır gibi gülen yüzüyle, bir al at gibi alımlı, ikindi denizi gibi hışırtılı, getirecek güçlü elinde, gülen yüzünde, derin bilgisinde, coşkun duygusunda özgürlüğü.

Özgürlük ki, kırlarda seğirten yeni doğmuş taya benzer. Özgürlük ki, toplumsal bir gülüştür o. Deniz'in asılı kalmış yüzünde, vurulmuş Tütengil'in eliyle kavradığı kitabında, düşürülmüş Ilhan'ın kanlı paltosunda, öldürülmüş Sıddık Bilgin'in kurşuna dizilen gövdesinde. Düşenlerin, düşen tüm canların düştüğü yerdeki gülüşüne benzer özgürlük. Özgürlük ki, uçurur kapılarını zindanların, toz eder filistin askılarını, eritir Kafes'in demir parmaklığını. Bir şahan güvercin olur, pervan döner.

Gelir o biliyorum. Gelecektir. Gelecek elbette. Nazlı gelinlerimiz gibi inceden, halay çeken kızlar gibi elele, akan suları çeviren yiğit gövdelerle omuz omuza.

Biz o gün kardaş, biz o gün arkadaş, bacım biz o gün, o gün biz, hepimiz, o kadar büyük şeyler, güçlü şeyler, yaratıcı şeyler düşünebileceğiz ki, o kadar özgür, korkusuz, kaygısız, yürekli şeyler düşünebileceğiz ki, işte diyeceğiz kendi kendimize, ve onlara da, ve herkese, bu insan'dır. İşte diyeceğiz insan budur.

İnsan Hakları Derneği Genel Merkezince düzenlenen
"İnsan Hakları ve 12 Eylül" konulu
panel-toplantıda, 12 Eylül ve Yayın
üzerine yazılı konuşma.
12 Eylül 1988, Metropol

Türkiye Sorunları, Ocak '89, Sayı:2
Yeni Şiir, Eylül-Ekim '88, Sayı: 11-12
Çağdaş, 15 Eylül 1988, Sayı: 36

GÜLÜŞLERİ GÜLÜŞLERİMİZ

BEYAZ, yeni bir şeye kavuşmanın, başka bir şeye dönüşmenin rengidir. Halk böyle bilir. Gelini beyazla anlatmıştır, gelinlik beyazdır. Ölümü de. Kefen beyazdır çünkü.

Güvercin barışın simgesi olmuştur. Burada, Picasso'da ve tüm dünyada.

1 Eylül, Dünya Barış Günüdür.

Bugün de 1 Eylül. Barış günümüz.

Barış kavgacısı, özgürlük savaşımcısı Didar Şensoy, geçen yıl bugün, copun ve tekmelerin uğrağında, beyaza örtündü, güvercinleşti. O, barışla kucaklaşamadı, özgürlükle de. Ama barışın kendisi oldu, özgürlüğün de.

Bugünkü gibi bir eylüldü o gün. Ankara'nın sırtına kat-

ran gibi yapışan ağustos sıcağı yumuşamış, gök hafif soluklaşmıştı. O gün yurdun dört bir yanından gelen yüzlerce otobüsün arasında, bir otobüs daha geliyordu Ankara'ya. Pek yolcu denemezdi yolcularına. Kederli ama umutluydular. Yorgun ama inançlıydılar.

İlk çıkış yerinde, Sultanahmet Meydanında, halktı onlar. Halkın özlemi, istenci, halkın kendisiydiler çünkü.

Türküydüler.

Coşkuydular.

Şiirdiler, ozanla kolkolaydılar çünkü.

Bilgeydiler, bilgelerle eleleydiler çünkü.

Çanakkale Cezaevinin önünde, cezaevi pencerelerinden sarkan sevinçtiler. Küçük derelere benzer özgürlük suyuydular, çığıltılı.

Bursa cezaevinin koğuşlarında esen ilkyaz yeliydiler. İçerdekilere bir soluk "oh" diyebilmenin gülüşünü götürüyorlardı.

Eskişehir Cezaevinin duvarları duvardır. Açmaz gökyüzü burada. Açan kır, düşen kar, öten kuş bilinemez içerde. Orada soluktular, soluk alamayanlara.

Onlar,
Cezaevlerinde,
aç bırakılmış olanların ağızlarına lokma,
susuz bırakılmış olanların dudaklarına su,
yaralanmış olanların acılarına arkadaş,
açlık grevlerinde ölenlerin bedenlerine soluktu.

Velhasıl,

İşkenceye, açlığa, susuzluğa, soğuğa karşın, inançlarıyla inanç, onurlarıyla onur, yürekleriyle yürek olmayı bilenlerin inancıyla, umuduyla, yüreğiyle geliyordu onlar.

Duvarları yüzüne vurulmuş, sesleri ağızlarına kitlenmiş, kalemleri kâğıtlarında öldürülmüş binlerce tutuklu ve hükümlünün insan olduğunu insana duyurmaya geliyordu onlar.

Böyle geliyorlardı Ankara'ya. Gözleri çıvıl çıvıl yıldız. Kucakları çiçek.

Ama Ankara ağırdı, kurşun gibi, taş gibi.

Sabah ışığıydı onlar, Ankara kaskatı asılmış bir surat.

Türküydü ağızlarındaki, Ankara'nın ağzı sövgü.

Işıldayan yıldızdı gözleri, Ankara kalın kara gözlüklü.

Onların elinde çiçek, Ankara'nın elinde cop.

Onların ayağı çağıldayan ırmak, Ankara'nın ayağında tekme-tokat.

Neydi getirdikleri?

Kaçak altın mı?

Kaçak mark mı?

Eroin mi?

Hayali vergi iadesi mi?

Hayır. Yalnızca bir dilekçeydi getirdikleri Ankara'ya. Meclise.

İnsan insana nasıl davranırsa, içerdeki insana öyle davranılsın ve öyle davranılacaktır diye yazmışlardı dilekçelerine.

Kendileri miydi, dilekçelerinde yankılanan bilinç miydi, geçti sessiz alanlardan, alanlar sese geldi; geçti dilsiz kentlerden, kentler dile geldi.

İçerde sesi boğulana ses, dışarda dilini yutana dil oldular, öyle geldiler Ankara'ya.

Öyle geldiler ki, emek zindandaysa, ekmek baskı altındaydı. Öyle geldiler ki, onlar içeri girdiğinden beri, işçinin ücreti belinden aşağı inmişti, köylünün tahılı yarıya. Memurun gövdesi dikine yarıdan biçilmişti.

Kâr, kocaman gövdesiyle geriniyordu. Faiz kıkırdıyordu. Rant, hergün yeniden rastgele, avdaydı. Böyleydi geldiklerinde gün.

Gene mi siz dediler yoldan çevirip.

Daha ölmediniz mi siz?

"Biz ölmeyiz" dediler, yürüdüler onlar.

Geldiler ve daha ulaşamadan Meclise, üzerine yürüdü tokat. İnip kalktı cop. Yekindi, olanca hiddetiyle bindirdi tekme. Tükendi sövgü sözleri ağızlarında. Alan kirlendi. İnsan kirlendi. Alanın kirlendiğini çekti biri, insanın kirlenişini deklanşöre bastı öteki, aldılar sövgünün, copun, tekmenin fotoğraflarını. Alındığını bilince, saldırdı fotoğraf makinesine. Kırdı.

Nokta'da o zaman şöyle yazıldı:

Nokta muhabiri Alican Değer şunları söylüyordu: Zorla bir minibüse tıkıldık. Cumhuriyet muhabiri Ali Tevfik Berber'in sağ gözü tamamıyla kapanmış, diğer gözü kan çanağına dönmüş, patlayan kaşından kan sızıyordu.

Çünkü, bilinmesin istedi, başka kimse bilmesin istedi. Vuracak, başkası bilmeyecek, bir bildiren olursa kolunu eğecek, makinesini kıracak. Sövecek, ama sövdüğü söylenmeyecek. Dövecek, dövdüğü söylenmeyecek. Öldürecek, öldürdüğü söylenmeyecek. Bunun için kimse bilmesin istedi.

Ankara'ya gelenler öyle düşünmedi. "Göstermeye utanıyorum vurup moranttıkları yerlerimi" diyen biri, Didar Şensoy, öyle düşünmedi. O:

"Özellikle bugün ölmek isterim ki, dedi, dünyaya rezil olasınız!"

Dövülenler, vurulanlar, dövüldüklerini, vurulduklarını bütün dünya bilsin diye çığlıkladı.

Ve öyle oldu.

"Tutuklanan çocuklarım serbest bırakılıncaya kadar, buradan kalkmam dedi; benim buradan ölüm çıkar, ben çıkmam."

Böyle dedi Didar Şensoy. Sözünde de durdu. Sözü özüydü. İnsanı, insan olanı bir kez daha bildi halkı, ülkesi ve dünya.

Ve bilinsin ki, düştüğü yerdeki gülüş, Vedat Demircioğlu'nun gülüşüdür. Deniz'in gülüşüdür bu gülüş. Doğan Öz'ün gülüşüdür bu gülüş.

Erdal Eren'in gülüşüdür bu gülüş.

Özgürlük bayrağını daha, daha yukarıya götüren bilinçtir bu gülüş.

O, halkın özgürleşeceği güne değin, özgürlüğü elleriyle kavrayacağı güne değin, omuzomuza, kolkola, elele, ağızağıza, gülüşgülüşe gelecektir oraya, özgürlüğün güldüğü alana.

Düştüğü yerdeki gülüş, gülüşümüz olsun. Ölümle kucaklaştığı yerdeki gülüş, gülüşümüz olsun.

Gülüşleri gülüşlerimiz olsun.

Didar Şensoy'un ölümünün 1. Yıldönümünde
İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi
tarafından düzenlenen anma toplantısını
açış konuşması (yazılı).
1 Eylül 1988, Mülkiyeliler Birliği Toplantı Salonu.

Türkiye Sorunları, Ocak '89, sayı: 2

ACIYLA yorgun gibisin şimdi.

Yurdum, düşürülmüş oğullarınla, kızlarınla kederli gibisin şimdi.

Yurdum, kan akarken vurulu şahdamarından, kanın göverttiği umutsun şimdi.

Yurdum, gövdeleriyle özgürlüğümüzü koruyan duvar, bilinçleriyle karanlığa kuşatan ışıktı onlar; onlarla özgürleşiyorsun şimdi, ışıklanıyorsun.

Yurdum, onlar senin bağrından doğdular, bağrına düştüler, bir gün alacasında sendikadan çıkarken, bir sabah derse girerken ya da gazeteye giderken bir akşam, bir gece düşünü görürken özgürlüğün.

Yurdum, toprak olmadı onlar, çünkü sen toprak değilsin; sen dağ, bayır, ırmak, deniz de değilsin. Sen halksın. Sen kimi zaman engin, kimi zaman kabaran, kimi zaman durgun, kimi zaman bulanık, ama her zaman coşkuyla geleceğe akan derin bir tarihsin.

Yurdum, senin umudun, senin direncin, onların söndürülememiş bilincidir. Sen onlarla dirençsin, sen onlarla umutsun, sen onlarla geleceksin ve aydınlıksın. Sen bizim gururumuz, övüncümüzsün onlarla.

Ve görüyorsun işte: oğullarının, kızlarının gözleriyle şimdi burada gören sensin. Ve söylüyorsun işte: kızlarının, oğullarının ağızlarıyla söyleyen sensin yurdum. Sen bizsin çünkü.

Yurdum, şimdi, bugün, bu anda, buradasın, bu kümelenmiş küçücük toprağın çevresinde. Özgürlük ateşinin, o ilkel çobanın yaktığı ateşin, bedenden bedene, bilinçten bilince, gelişen, büyüyen ateşidir şimdi burada ışıyan.

Onlar, karanlığın kör kuyularından geldiler. Zora ve zorbalığa bürünüp geldiler. Emeğimizi pusuya düşürmeye, yani özgürlüğümüzü, yani gül kızılı sevdanı.

Sen o sevdasın işte.

Sen o sevdayı koşturuyordun. Toprağı karan ellerden, pamuk toplayan ellere, vitesi çeviren, makineleri koşturan ellere, haberleri dizen ellere.

Tohumun filizlenen yeşili, başaklanan sarısı, kınalı buğdayı. Kızlarımız kadar ince, gelinlerimiz kadar heyecanlı, delikanlılarımız kadar coşkuyla koşuyordun kentten kıra ve kırdan kente. Halkının solgun bedeniyle bedenleşip, bütünleşip güçlenmeye.

Emeği ve özgürlüğü kuşanıp, emeği ve özgürlüğü donatmaya coşkuyla koştuğun yere geldiler onlar. Karanlığın küf kokan diplerinden geldiler. Karanlıkta durdular. Karanlıktaydı yüzleri.

Vuruldun.

Soluksuz kaldın ama, öyle canlısın ki, yüzbinlerin soluğusun.
Düştü kolların ama, öyle güçlüsün ki, milyonların kolusun şimdi.

Nasıl vurursa acı soğuk çiçeğe durmuş zerdaliyi, öyle vurdularsa seni, kaygılanma! Vurulan çiçeklerimizdir. Ama biz kocaman, yurdumuz kadar kocaman, insanlığımız kadar yüce bir ağacız. Düşen bedenlerinizden büyüyen kocaman bir ağacız şimdi. Yeniden sürüyor dallarımız o öldürülemeyen gövdelerden.

Bizim ölümsüz ölülerimiz bir "gülüş"tür. İpte bir "gülüş"tür bizim öldürülemez ölülerimiz. Vuruldukları zaman, kalbinin üstünde o kırmızı kan gülü açarken, bir gülüştür onlar. Yurdumuz kadar büyük bir gülüş. Geleceğimizin öldürülemez gülüşüdür onlar.

Bir gülüştür Akın da. Mamak Cezaevinin koğuşlarında, mahkeme salonlarında selam olan gülüşlerimizle. Kızılay'da bir yaz güneşinin ışıltığı pırıl pırıl bir gülüştür o. Halkının gülüşüyle gülüşene değin hep o gülüş olarak kalacak olan bir gülüştür.

Dostum, arkadaşım, kardeşim.

Yaran nerde diye sormuyorum, acın nerde diye sormuyorum.

Yaranı inancımız olarak, acını direncimiz olarak, soluksuz kalan gövdeni umudumuz olarak yurdun dört yanından getirdik buraya, bu sessiz yattığın yere. Götüreceğiz ve götürüyoruz özgürlüğün okyanusuna.

Gülüşün gülüşümüz olsun.
Gülüşleri gülüşlerimiz olsun.

Köy-Koop Adana Bölge Temsilcisi Akın Özdemir'in öldürülüşünün 10. yılında, Mersin'de mezarı başında yapılan yazılı konuşma.
19 Aralık 1988

Tarım ve Mühendislik, sayı: 31, 1989

CEZAEVİNDE OLMAK

YAZILARLA boğuşmaktan yoruldum. Kalktım, pencereyi açıverdim. Sokağa takıldı gözlerim, bir süre. İki yana akan bir ırmak gibiydi sokak. Yürüyen, duran, konuşan, dilenci, boyacı, kokoreççi. Çok yıllık bir akasya. Birkaç kuş. Gündelik yaşamın bir anı, sereserpe bir özgürlüğü çığırıyor gibi.

Ve istesem şimdi çıkabilirim kitabevinden, sokağı geçer, yürür, bulvara ya da başka bir yere doğru giderim. İstersem birşeyler de atıştırırım. İçebilirim. Çiçek, dergi, çorap ya da bir başka şey alabilirim. Otobüse ya da taksiye binebilirim. Eve, bir sergiye, bir dosta gidebilirim. Müzik dinlerim, resim yaparım. Bu ikindi üstü böyle düşlendim. Çünkü, bugün de, Ankara Merkez Cezaevi doldurdu günümü.

Açlık grevi, operasyon, hücre ve benzerleri.

Nedir cezaevinde olmak? Cezaevine konmuş olan insan, sanki oraya konmak için gelmiştir yaşama. Yazgısıdır onun. Ve o, kötülüktür, kirdir. Gardiyanın, jardarmanın, müdürün, siyasi erkin üst temsilcilerinin, düşünmeden olduğu gibi benimsediği genel bir vargıdır bu. Örneğin hiç düşünülebilir mi bol aksesuarlı, bol fermuarlı, bol deodoranlı ve pudralı, ve kimi zaman da pasaportu çok damgalı bir "hanfendi"nin böyle iğrenç bir yerde bulunabileceği. Genel vargıda oraya yakıştırılamaz o. Ama içerde olan biri için, ince, dal bir kızcağız için başka türlü düşünülmez. O, orası içindir; orası onun içindir zaten. Bir "köle" nasıl hep köle olarak düşünülürse, öyledir vargı.

Nedir cezaevi? Dört duvar. Bir "İnsan"ı, doğal olarak varolduğu toplumdan koparmak, bir dalı, bir kökü, bir çiçeği gövdesinden ayırmaktır. Eşinden, çocuğundan, arkadaşından, işinden çeker alır, sırtına duvarı, sağına duvarı, soluna duvarı, tepesine kuleden jandarmayı, gözlerinin içine gardiyanı dikersiniz. Azgın bir leşker gibi basarsınız uykusunu, düşünü. Yatağından don-gömlek savurursunuz. Eşyalarını da. Havayı, biraz temiz bir gökyüzünü solumayı, mavi bir göğe bakmayı alırsınız yaşamından. Önüne çoğu zaman çocuk kakası gibi bir şey korsunuz, ye dersiniz, ye ulan. Bir bardak çay içebilmek, nice zaman, ne büyük bir mutluluktur. Yüzünde uzayan kıla karışırsınız, başında biten saça. Üstüne karışırsınız. Okuduğunu çeker yırtarsınız. Gündüzü paçavra, gecesi delik deşiktir. Yetmez bu.

Bir an koklamaya, görmeye gözünüzün, gönlünüzün katlanamayacağı yerlere tıkarsınız. Su bulamaz çoğu zaman, kimi zaman bir döşek, bir battaniye, kimi zaman yiyecek bir kaç lokma. Güneş bellekte kalır nice gün. Hava kokuşur. Sidik, aş-iki-es çürütür oksijeni. Çimentoyu oyan, demiri lime lime döken soğuk nem, tutar bir kerpeten gibi gövdeyi, eritir, çökertir, büker, oyar.

Ve şimdi ben, istesem çıkabilirim kitabevinden, yürü-

rüm bulvara doğru, güneş altında oradan oraya ağışan kalabalığın arasından dilediğim bir yere.

Bilmeyen bilincinde olsun, ayırdına varsın. O nedenle yazdım.

İnsan Hakları Bülteni, Haziran '86, Sayı: 8.

ONURLU BİR SAVAŞÇI

DOĞAN ÖZ'ün, şiirlerini, genellikle, içinden geldiği bir anda "karaladığı" söylenebilir. Çünkü, kimi bir sigara ("gelincik") kapağına, kimi bir lokantanın sipariş pusulasına, kimi bir "sandık seçmen listesi" basılı kâğıdın boş yerlerine, kimi kitapların kapak içlerine, büyüklü-küçüklü, pelür, teksir, bloknot kâğıtlarına, kurşun kalemle, tükenmezle, dolmakalemle yazılmış ve bazıları ilk yazıldıkları gibi bırakılmış, bazıları değişik kalemle düzeltilmiş. Şiirlerinin bir kısmının üstüne, ya da altına, yazılış tarihleri düşülmüş. Bunlardan bize en uzağı "11.1.1968", ve en yakını "İlkyaz, 1977" tarihini taşıyor. Yazıldığı yerlere ve yörelere göre değişmiş şiirlerinin konuları; bir başka deyişle, konuları, ken-

disi gibi gezmiş yurdunda.

Ama hepsinde ortak bir yan var: dinmez bir özgürlük tutkusu, engin bir halk sevgisi, baskıya, ezilmişliğe, yoksulluğa başkaldırma, ve hepsinin üzerinde, büyüyen bir umut. Bunun kadar önemli bir yanı, her an ve her yerde duyarlılıkla algıladığı doğayı, yakın çevresini, bulunduğu yöreyi, ülkenin ve insanlığın sorunlarını, birbirine kaynaştırarak, bütünleştirerek, bir kâğıt parçasına aktarması ve orada bırakması. Bu, onun duygulu, duyarlı yönünü, yaşam dolu, o denli yalın ve gösterişsiz özünü sergiler. Ve, bir "şiir" olarak ortaya çıkmayı umursamaz bir içtenlikle de yüklüdür. Bu nedenle de, bir bakıma onun bu içtenliğine karşıt bir girişimle, şiirlerini okura iletmenin ilk düşüncesi, onun özünün, kişiliğinin, dünyayı kavrayışının, şiir ölçeği içersinde sergilenişinin bir sunumu olmuştur.

Soluk aldığı gökkubbesinde, dolaştığı sokaklarında, gezdiği yurdunda, gericiliğe karşı ilk amansız savaşımı vererek ülkenin demokratikleştirilmesinde büyük bir utku kazandığı zamanki gibi her zaman gür, coşkulu, inançlı, geleceğe, halkına, insanlığa, sevgiyle ve umutla yönelen, kırmızıya çalan sarı saçlarının parlaklığında ışık saçan özünü, bu şiirlerden soğurmak o denli olanaklı. Ve o niçin bir 24 Mart sabahı pusuya düşürüldü, niçin acımasızca vuruldu? Bütün bunların en sağlıklı yanıtını, bu şiirlerde de bulmak olanaklı.

Neyi sevdiyse, ona düşman olanlar tarafından; neyi savunduysa, ona düşman olanlar tarafından ve ne için savaştıysa, bu savaşta karşıda ve karşısında olanlar tarafından öldürüldü. O, bu yurdu sevdi, bu yurda düşman olanlar tarafından öldürüldü. O, bu halkı sevdi, bu halka düşman olanlar tarafından öldürüldü. O, insanlığı sevdi, insanlığa düşman olanlar tarafından öldürüldü. O, gericilikle, şovenlikle ve ensonu faşizmle savaştı ve bugün gericiliği, şovenliği ideolojilerine bayrak yapan faşistler tarafından öldürüldü. O, özgürlüğün dirençli savunucusu; o, bağımsızlığın

yürekli savunucusu; o, demokrasinin kararlı savunucusu; o, ilerici ve devrimci olanın yürekten savunucusu. Özgürlük düşmanları tarafından, bağımsızlık düşmanları tarafından, demokrasi düşmanları tarafından, kısacası ölmekte olanlar tarafından pusuya düşürüldü.

"Dostlar biz ölmeyiz savaşta" diye yazmış usulca bir kâğıt parçacığına. Şimdi o, daha büyük adımlarla, "iyi insan, iyi insan, iyi insan, yaratan insan olmaya" yürüyor ve o yumuşak, dost, güleç, coşkulu sesi, o çok sevdiği yurdunun gökkubbesi altında, o çok sevdiği halkının yüreğinde, milyonların bilincinden milyonların bilincine çağıldayarak akıyor: *biz ölmeyiz.*

Doğan Öz, **Biz Ölmeyiz**, Ankara, Mart 1980

YILMAZ'A "EY DOSTUM" DİYEBİLMEK...

Bir akşamüstü yazdım bu yazıyı. İki yıl önce bir akşamüstü. Mahmut Tali Öngören'in ***Video ve Sinema****'da "Ey Dostum Nereye Gittin" yazısını okuduğum akşam. Öngören'in yazısı için soruşturma açılınca, benim yazım da dosyaların arasında kalıverdi.*

BİRAZ akşamın buğusu var üstümde. Biraz rakının buğusu. Kederin buğusu eksilmeyeli nice yıl oldu. Tam da, "Gülerken cansız durduk-İpte elhemdülillah" diye yazdığım ve şiirimi tamamlayamadığım günlerin ertesinde İlhan'ı verdiğimden beri.

Bu akşamı seçmiş gibi, Mahmut Tali Öngören, "Ey Dostum Nereye Gittin?" diye yazmış. Yazıyı bitirirken bildim ki, biraz da puntoların zulmüne uğramış başlık. "Ey

Sevgili dostum, nereye gittin?" deki "sevgili" düşüvermiş. Ama gene de kederimi besleyen bu başlık, içten içe kıvandırdı beni. Hele, Yılmaz'ın karşı sayfadaki boy fotoğrafı, sevgi kuşlarının sürüsü gibi daladı. Sanki ben çocukluk yıllarımın bir sabah akasyası oluverdim. Dallarıma konan, ötüşen, sevişen, ayrışan sığırcıkların salgınıyla içten içe gönenen bir akasya ağacı oluverdim sanki. Yılmaz'a "ey sevgili dostum" diyebilmeyi göze alabiliyor biri diye.

NİCE yazlardan sonra, Akdeniz kıyısında sevgili bir dostun evine gitmiştik. Dinlenceye. Bayram bitişi, kasabaya, gazete ve peynir almaya çıktım. Tezgaha serili **Hürriyet**'in manşeti, bana bir şaka gibi geldi: "Yılmaz Güney öldü". **Cumhuriyet** ile **Milliyet**'e de bakınca, inandım. Ölmüştü Yılmaz. "Sürü" üzerine, İlhan'a yazdığım mektubu, şöyle bitirmiştim: "Birgün Yılmaz çıkıverir içerden, belki yayınlanırsa, okuyabilir bunları. Ama sen..." Yılmaz'ın acılı serüvenini düşünerek, çıkarmıştım bu satırları *Bilim ile Yazın Arasında'*ya alırken. Ben bu tümceyi bir başka amaçla çıkarmıştım; gerçekle örtüşen bir doğruluk kazandı.

PAZAR POSTASI'na, o Rüzgarlı Sokağın rüzgarsız, kurşun, mürekkep ve toz boğuntusunun yarı-karanlık dehlizine geldiğini anımsıyorum Yılmaz'ın. Belki ilk öykülerini bırakışını. "Yılmaz Pütün"dü adı. Asker miydi, öğrenci mi? İçerden mi çıkıyordu yoksa. Çıkaramayacağım. Üç numara traşlı saçıyla, kavruk yüzüyle, sendin gelen dostum. Öykülerin sıcak, gülüşün sıcak, ama sen "çirkin"din. Doğanın "çirkin"liğini, bilincinle, ne denli güzelleştirdin. Yıllar sonra, Anadolu'da yolculuğa çıkan hemen herkesin, geçmeye çalıştığı hemen her otobüsün arkasında, gülmeyen-gülümseyen posterlerinle, yurduna, bakışlarından bir çiçek verir gibi, halkı sevgiye boyadın. Tozlu yolların yolcusu, dumanlı dağların yolcusu, bozkırlı sıcağın yolcusu, hep seninle gitti ve geldi.

ARAYA yıllar girdi. **Pazar Postası**'ndan **Ulus**'a, sonra Şemdinli'ye taşındım. Askerden döndüğümde boştum. Eve telefon etmiş, görüşmek istediğini söylemişti. Ulus'ta bir otelde, "lobi" mi diyorlar ne, orda bulmuştum Yılmaz'ı, Bir de bayan vardı. Yanda koltuğa oturmuştu. Belki filminde rol almış biri. "Sen roman yazmayı bırak" diyordu. Yılmaz, "Bu romanım tutacak ama" diye üsteledi. Üzerinde konuştukları hangi romandı bilmiyorum. Cezaevinde, *Boynu Bükük Öldüler'* i severek okurken, sık sık, "Yılmaz'ın sözünü ettiği roman bu olmalı!" derdim içimden. Romanımızın yetkin örneklerinden biridir *Boynu Bükük Öldüler.* Güneyin ya da Çukurova'nın toplumsal yapısını, ortakçılık ilişkilerini, ırgatları, sevgiyle örülü yaşamlarını oya gibi işler.

İnsan yanlış yapmaz mı? Doğrularımızın, kimi yanlışlarımızın özçocuğu olduğu bilinen bir olgu değil mi? Neydi yanlışı Yılmaz'ın. Hangi filmi, hangi romanı diye sormak gelmiyor içimden. Yılmaz, benim için, ilkin filmleridir, romanlarıdır çünkü. Bir başkaldırıdır o: bütün filmlerinin jeneriğinde insanı birden içine çeken devingenlik ve ardından yağmur sonrası ekinlerinin dinginliği; ya da dingin başlayan bir ikindi üstü ve ardından taşkınların coşkusu. Hepsi toplumsal yaşamın bağrına gömülmüş, bazan eskimiş, bazan gövdeye girmiş bir hançerin "çıkarılması" gibi, acıyla dindirici. Yaşamla ve halkıyla içiçe.

"KANSER" sözcüğünü sevmedim. Şimdiye değin, ders notlarım dışında, hiç yazmadım bu sözcüğü. Gazetelerin, kimi zaman, incelikle yazdıkları "amansız bir hastalık" sözcüğünü de sevmedim. Kendi sınırlarını aşarak amaçsız büyüyen bir hücre, koca bir gövdeyi kuşatarak, koca bir yüreği susturarak, yengisini, bütün insanlığa telefon tellerinden, teleks tuşlarından, televizyon antenlerinden bağırıverdi işte.

Ama Yılmaz'ın ülkesinde antenler çığlığı almadı. Doğa nasıl bozulan dengesini sürekli kurarsa, toplum da kurar ve dengesini, dengeler kurarak sürdürür. Halkın özlemi ile

resmi görüşü yansıtan televizyon arasında, acı, dengesini bulamadı ve dinginleşemedi. O zaman acının çığlığı, halkın yüreğinde devinir:

Önce usul söyler, sessizce:

"Ey dostum nereye gittin?"

Sesini yavaş yavaş salıverir, kendine ve çevresine doğru:

"Ey dostum nereye gittin?"

Çıkar sokaklara. Şimdi yüzbinlerce adım, binlerce saat uzağında da olsa, toprağın, ceviz ağacının, alüminyumun ördüğü tabutun içinde de olsa, ve çözülmüş, dağılmış olsa da ses alma hücreleri, bir ince yel gibi, bir akar su gibi, bir gök uğultusu gibi bağırır:

"Ey dostum nereye gittin?"

Ya da sayfaların katratını taşıran bir dizmen gibi bağırır:

"Ey sevgili dostum nereye gittin?"

Nereye!

YAŞADIM, biliyorum artık. Öyle bir gün gelebilir ki ölüm, haberlerin ilk haberi, gazetelerin manşeti, dergilerin kapağı olacakken, arkalarda bir yere sığınıverir. Ama tarih sezer hileyi, her şeyi kendi yerine kor. Ne var ki, bize gereken, ilkin, bugün değil midir? Arkadaş Özger, "Beni tarihle avutma!" diyordu ya, ben de yineliyorum, beni tarihle avutma. Beni tarihle avut-mayın!

abece, Ekim 1986

BİR akşamüstü geldiler. Sopayla, tekmeyle, sövgüyle geldiler.

Onlar avludaydı. Solgun güneşin hüznüyle söyleşmedeydiler. Çeviren, çevreleyen taş duvarların arasında olsalar da, duvarların dışındaydı düşleri. Kimi bulvardaydı sevgilisiyle, kimi baba evinde akşam sofrasına oturacaktı. Kimi üniversite kantininde, coşkuyla tartışmada. Kimi kuytu köşesinde *Anti-Dühring'* leydi.

Geldiler, talan ettiler düşleri. Vurdular. Gülen ağzı, çığlığa çevirdiler.

Acının çığlığını, yaralı gövdeyi gizledi duvar. Emdi, yuttu haykırışı gök. Nasıl da severdi göğü. Çatalı elinde, uçan

kuşa çevirdiği zaman gözünü, derin maviyi süzdüğü zaman, göğün o dingin serzenişini içine soluduğu zaman, vuramamıştı kuşu. O günden bu yana, dosttu mavi gökyüzüyle. Onunla gitti yıllardır bu karanlık duvarlar arasından dışarıya, ilk öpüştüğü tenha sokağa. Gök, şimdi sanki boğuyordu sesi. Onun için duyulmadı sesi. Kırıldı göğe, sevgilisine kırılır gibi.

Kollarından yakalayıp yere yıktıklarında, ince gövdesine cop, tekme, soymak isteyince giysilerini, kurtarmaya çalıştı kendini diye, "şiddet"ten yargılı olarak, gömdüler taşa. Bağladılar demire. Binlerce taşın altında gibi kıvrandı orada. İçinde fırtınalar, kasırgalar, taşkınlar. Dipten vuran dalga gibi çarptı gövdesine, düşüncesine, bilincine; acıdan döndü.

Neydi ki acı, duyurabilseydi sesini. Duyuramadı.

Günü sayamadı. Nice zaman geçti, bir parça kuru ekmek verdiler. Biraz da yiyeceğe benzer bir şey. Bir kaşıkta, bir ağızda yutabilirdi hepsini. Öyle açtı. İnsan olmanın bilinci, onuru, doğal varlık olan bedeninin sesini duymak bile istemedi. İstenci, bedeninin isteğine eğilse, biliyordu ki, dövülen bedeni de olsa, ezilmek istenen bilinciydi. Onun için de duraksamadı. Yemiyorum "ülen" dedi. O dedi, öteki dedi. Hücreden hücreye, sessizliğin sesi uğuldadı.

İşte bunu gizleyemedi taş duvar, demir kapı. Kımıldayarak da olsa, kör karanlığı yavaş yavaş oydu. Ses olup aktı dışarıya.

Neydi duyurmak istediği?

Avlusu talan edilmişti. Havası da. Görüşü duvarla örülmüştü. Kitabı koparılmış, yırtılmış. Mektubu çevrili. Ekmeği kirlenmiş.

İçindeki kasırganın sesine ses olsun istedi, yemedi onun için. Ses olsun, bilinsin dedi. Yani susarak çığlıkladı. Yememek onun tek sesiydi çünkü. Boğazını sıkan eli, gövdesine inen copu, lağım gibi akan küfürleri, hepsini, sessizliğin sesiyle, bir namluya sürülen mermi gibi, ölümü göv-

desine sürerek duyurdu.

Gövdesini ölümün sessizliğine sürdüğü zaman, işte o zaman, ses, ana yüreğinden, dost gönlünden, arkadaş bilincinden, yürekten yüreğe, gönülden gönüle, bilinçten bilince de dolaştı, telefon tellerini, teleksleri, rotatifleri, sokakları, kentleri.

Biri, "gizli" dolaşıyor dedi bu yürek. Biri "örgüt" dedi bu gönül.

Boğmaya çıktılar sesi. Sinsi karanlığı kolladı kimi. Kimi korkuyu salıverdi.

Kimi şaşkınlığını kuşandı. Yanlışını sürdü namlusuna, penceresini mazgal yaptı, gelir kapımı çalar diye.

Ses sokakta kaldı. Yağmurun, acı yelin sürdüğü alana geldi ses. Tek bir ses olmaya geldi alana. Ağzı acıyla kuşanmış analarla geldi. Gönlü kederle donanmış dostlarla geldi. Yüreği yüreğine vuran arkdaşlarla geldi. Tek bir ses olmaya. Duvarların içindeki sese ses olmaya geldi. Gövdeye sürülen ölüme soluk olmaya geldi.

Ses boğucular, karanlık kollayıcılar, korkucular da geldi. Dost giysisiyle, arkadaş yüzüyle, kardaş sesiyle, sızıverdi. Yağmur giderek artmıştı. Şemsiyesinin altına alıverdi, ananın, dostun, arkadaşın sesini, çekiverdi, götürdü. Götürdü, dağıttı sesi.

Biri taşa vurdu sesi, biri yağmura içirdi, biri acı yele dağıttı, biri kör kuyuya sarkıttı.

Tek bir düşünce, tek bir özlem, tek bir amaç, yani tek bir ses, seslere bölündü. Sesler, seslere bölündü. Özlemi böldü, düşünceyi böldü. Bir tufan uğultusuna dönüştü. Mahşere dönüştü alan; herkes sesini, o tek sesi aradı. Kimse bulamadı o sesi.

Taş duvarın, hücrenin, soğuğun, havasız havanın üstünde bir can soluğu olacaktı, bir ölüm soluğu gibi kendini boğdu. Ses sesi boğdu.

Ne bu ülen, ne bu!

Yetmedi mi, ezildiğin, biçildiğin, ağaçtan dal kırar gibi

gövdenden koparıldığın.
Yetti artık.
İnsanın insanlaşan sesi olacaksan, bir ses ol.
Sesi boğulan insanın sesi olacaksan, tek bir ses ol.

Bu yazı, 1 Ağustos Genelgesine ve baskıcı uygulamalara karşı cezaevlerinde yaygınlaşan açlık grevleri üzerine yapılan bir mitingin uyandırdığı kaygılarla yazıldı.

2 Aralık 1988

ŞİİRİN IŞIĞA DÖNÜŞTÜĞÜ YERDE

CEZAEVLERİNDEN sesler kaynıyor. Küçük gözelerden kaynayan sular gibi. Derecikler oluşturuyorlar. Irmaklaşacaklar. Taşacak, büyüyecek, durgunlaşacak, olgunlaşacaklar.

Enver Gökçe şiir yarışmasına katılan şiirlerin çoğu cezaevinden. Birincilik ve üçüncülük alan ozanlar da cezaevi sürgünü. Şu anda açlık direnişindeler. 1 Ağustos Genelgesinde "anarşist ve terörist" olarak nitelenenlerden.

Cezaevleri, son yıllarda, bu "anarşist ve terörist" olarak nitelenen insanlarımızın ürünlerini döktüğü bahçeler oldu. Şiirde, öyküde, romanda, resimde, fotoğrafta, karikatürde. Ya da olanak bulduysa, bir iğne, biraz iplik, bir avuç bon-

cuk edinebildiyse, küçük bir çantanın üstüne oyalanmış çiçekte. Onlar, duyguda, düşüncede, seste, yeni estetikler üretiyor. İnsanın insanlaştığı değerleri üretiyorlar. İnsanı yücelten değerler üretiyorlar. Özlerine uygun olarak. Ama onlar, insanın insanlaştığı, insanı yücelten değerleri yokeden, kırıp parçalayan, hiç bir değer tanımayan kişiler olarak niteleniyor resmi ideolojide. Kuşkusuz değiştirmek istedikleri koca bir dünya var, kuşkusuz değiştirmek isteyecekleri nice köhne değer yargısı da var. Şimdi onlar, ürettikleri ürünlerde, gündüzün ve gecenin duvarla çevrili aralığından, bir ışık hüzmesi gibi, dışarıya nice güzel değer sızdırmakta duraksamıyorlar. Bu yapıtlar, bu ürünler, onların, kendilerine yönelen nitelemelere, yalnızca bir yanıt oluşturmuyor; umudun tükenmezliğini, insanın tükenmezliğini, özgürlüğün sürekliliğini de vurguluyor. Bu ürünleri üretenlere selam olsun.

Burada kesişen bir şey de var. İhsan Atar dostumuz Enver Gökçe'nin yaşamını biraz önce dile getirirken, cezaevlerinden geçişini ve şiirinin cezaevlerinde olgunlaştığını da ekledi. Enver Gökçe'nin anısında, onun şiirinin süregelen halkaları olarak gene bu şiirlerin birçoğunun cezaevlerinden çıktığı, çıkmaya devam ettiği de dolaylı olarak dile getirilmiş oluyor. Yani özgürlük düşüncesi, özgürlük savaşımı, daha da büyüyerek devam ediyor.

Atar, aynı zamanda, 1952 tutuklamasını, "Büyük Tevkifat" olarak dile getirdi. Aranızda o yıllarda yaşama gelmemiş nice genç var. "Büyük Tevkifat" denince, bunun, bugün böyle "büyük" nitelemesi kullanılmadığına göre, nasıl bir sayı olduğu aklınızdan bir soru olarak geçebilir. Aklımda kaldığına göre, ya 168 kişidir, ya 183. Ya da öyle bir sayı. Küçümsemiyorum bu sayıyı. Ama bir başka şeyi vurgulamak istiyorum. 12 Eylülle birlikte 650 bin insanımız gözaltına alındı. Bu, halkın özgürleşme bilincinin büyüdüğünün, arttığının da bir anlatımıdır. Aynı zamanda, bu, halkın, özgürlüğün kendi ellerinde olduğunun, kendi elleriyle özgürlüğünü yaratacağının sayısal anlatımıdır da. Bu,

özgürlük bilincinin derinliğine ve genişliğine yayılıp yoğunlaşmasının elle tutulur anlatımı olduğu gibi, büyüyen özgürleşme bilincine karşı, baskının da o denli genişliğine yayıldığının ve derinliğine yoğunlaştığının da anlatımıdır. Bu, halkın büyüyen, güçlenen bilincinin anlatımı olduğu kadar, halkın özgürlük istencinin öldürülemez, yokedilemez, engellenemez olduğunun da anlatımıdır.

Ödül vermeye çağrıldığımda, ödüle ilişkin biriki şey söylemek gereğini duyduğum gibi, ayaküstü de olsa, Enver Gökçe'nin şiiri üzerine de birkaç söz söylemek gereğini duyuyorum.

Enver Gökçe'nin şiiri, güz ekini gibidir. Kırsal alandan gelenler bilirler, sonyazda yani güzün ekilen buğday, ilkyazla birlikte, eriyen karın altından filizlenir. Soğuğa, kırağıya dayanıklıdır. Kurağa dayanıklıdır. Nice boralar, fırtınalar, ya da Anadolu'nun kavurucu sıcağı ortasında, eğilip dökülmez boy verir, başak verir. Böyle dayanıklıdır, Enver Gökçe'nin şiiri. Enver Gökçe'nin şiiri harman olur, tığ olur. Savrulur. Tohumdan ürüne, buğdaydan ekmeğe var olur gider. Enver Gökçe'nin şiiri, bir yandan bizim bilincimizi ve direncimizi pekiştirirken, bir yandan da devrimci şiirimizde özgün bir tohum olarak yineler kendini.

Bilinir Enver Gökçe'nin cezaevlerinden aldığı, cezaevlerinin ağır koşullarının bedenine sızdırdığı sayrılıklar, Onun gövdesini saran sayrılıklar, kuşkusuz bedeninin özünü, beynini de kuşatır. Bu nedenledir ki, destansı uzun şiirler, uzun dizeler, gövdesinde yürüyen hastalıklarla birlikte, boyundan ve eninden daralır. Yani giderek kısalır dizeler, tek sözcüklere, sözcükler az heceli sözcüklere dönüşür. Ama süt filizi ekinin taneleşmesi gibi, daha yoğunlaşır, daha sertleşir. Çünkü, dünkü cezaevi gerçeğinden bugünkü cezaevi gerçeğine uzanır gibi, açlık direnişlerinin bağrında tohumlanır gibi, devrimci düşünce, devrimci inanç, onun bedeniyle bütünleşir, tüm varlığı bilince dönüşür, şiiri de, bilincin ışığa dönüştüğü şiir olur. Bu ışıktır, yeniden cezaev-

lerinde doğan, onunla bütünleşen.
Hepsine kucak dolusu sevgi. Gönül dolusu selam.

Ayko tarafından düzenlenen Enver Gökçe
Şiir Yarışması ödül töreninde yapılan sözlü konuşma.
16 Kasım 1986, Kızılırmak Sineması

Diyalog, Aralık 1986, sayı: 1

SON yolculuğunda, Cebeci sinliğinde, tabut ile toprak arasındayken, biz, hemen yanıbaşında, faşist öldürümleri tartıştık. İki büyük öldürüm arasındadır ölümü de ondan; İstanbul Üniversitesi faşist katliamı ile Doğan Öz'ün pusuya düşürülerek öldürülmesi arasında.

Kalbinden yaralıydı, yani enfarktüslü. Bu enfarktüs, halk bilgesi, bağımsızlık ve özgürlük düşüncesinin damıtılmış özü Ceyhun Atuf Kansu'ya sıkılmış bir kurşun gibi de algılanabilir.

16 Mart faşist katliamı, onu bir kasırga gibi derinden alıp savurur, yürek çarpıntılarını durdurmaya iç direnci yetmez artık ve bir kez daha faşizmin kurşunu gibi yüreği-

ne saplanır enfarktüs. Yollar öldürümleri protesto eden yığınlarla, denebilirse yurtsever gençlerin cenazeleriyle tıkalıdır. Ceyhun Atuf, kendisini hastaneye ulaştıracak bir arabada, yüreğine inen ağrılarıyla, cenazelerin ve protestoların tıkandığı trafiğin ortasında, yaşama "elveda" diyecektir.

Onu ilk gördüğümde, Turhal'da, anaların kucaklarına sardıkları bebelerin, dizlerine ateşli başını dayamış yavruların ortasındaydı. Gözleri, Fikret Otyam'ın resimlerindeki mühür, yanakları ateşten al, yaşamla ölüm salıncağındaki çocukların yüreğine sokulmuş yüreği, Anadolu'nun acısını ve yoksulluğunu, donmuş bebe ellerini soluklayarak ısıtır gibi, soluğuyla iyi etmeye çalışıyordu.

Ceyhun Atuf Kansu'nun genel yaşam çizgisi, başkent Ankara'dan İç Anadolu'nun yeni kasabası Turhal'a ve Turhal'dan Ankara'ya bir yolculuk gibidir. Anadolu'dur o, halk sevgisi insan sevgisiyle, yurt sevgisi yeryüzü sevgisiyle, bağımsızlık gülü özgürlük özlemiyle bütünleşir.

Yeşilırmak şiirinde de söyler:

Çarşamba'da, akşam üstü bir mart günü
Yorulmuş gördüm seni, durulmuş,
Gelişmiş, ermişsin, oluşmuşsun,
Ne çare ki artık bu türkünün sonu

Denizi solurcasına sevinçli, sakin
Çek tütünü son yaprağına kadar,
Yağmurlu ovaları hazla seyret
Deniz... Deniz nasıl olsa senin.

Ceyhun Atuf Kansu, Yeşilırmak'ın kollarından biri gibi, Yıldız Dağının doruklarından ovalara iner, ekinlere, tütünlere karışır, çapa çapalayan anaların terine karışır, kundaktaki bebelerin düşlerine karışır, dağılır, toplanır, bulanır, berraklaşır, büyür, erginleşir, bilgeleşir. Ne ki, "bu türkünün sonu" derken, yağmurlu ovaları hazla seyredecekken, deniz nasıl olsa senin derken, Deniz'lerin ipte cansız kalan gövdeleriyle fırtınaya tutulur, bağımsızlık ve özgürlük ateşi-

nin içten içe yanan koru, bilge babayı çığlıklandırır; Özgürlük Gülü'nü şiirinin burcuna diker.

Yerden alınan gül, bir topçu neferinin Sakaryalı yaz toprağında akıttığı sıcak kan gülüdür.

Alınıp koklanan gül, Nazilli fabrikasından, emeğimizden, pamuğumuzdan dokuduğumuz sıcak halk gülüdür.

Hoyrat ellerden alınan gül, Teksaslı çobanların bilemediği, uğruna can vermediği, çileler gülü, Türkiye'li gülüdür.

Kutsanan ve yerine konan gül, Mustafa Kemal'in bahçesinde, ulusun suladığı, bakıp beslediği, yediveren gülü, bağımsızlık gülüdür.

Öldürülemez olandır. Halk gibi, özgürlük gibi, budandıkça daha gürleşecek olan gülün bilincidir o. Bilincin bilgeleşen şiir sesidir.

Toprağından, halkından, kültüründen, bağımsızlık ve özgürlük kavgasından damıtılmış, arıtılmış, erişmiş ve erginleşmiş, yüce ozan Ceyhun Atuf Kansu'nun anısı önünde sizleri, kendi sesinden, bir şiirlik, saygı duruşuna çağırıyorum.

Ceyhun Atuf Kansu'nun ölümünün 10. yıldönümünde
Halkevleri Genel Merkezi tarafından
düzenlenen paneli açış konuşması.

17 Mart 1989, Harb-İş Salonu

KİMİ raslantıların bir altlığı, bir alt birikimi vardır kuşkusuz.

İlhan Selçuk'la bir akşam yemeğinde birlikte olmak, böyle bir alt birikimin, yani geçmişi olan bir dostluğun ifadesi olarak algılanabilir.

Bu sofrada, karşısında Ekmekçi.

Onur Ödülünün geçen yılki sahibi olarak Ekmekçi, İlhan Selçuk'a ödülü kendisinin vereceğini söyleyince, hemen Ekmekçi'nin yanında oturmuş bulunan ve kadehini kaldırmakta olan birine, yani bana düştü bu onurlu "aracılık".

İçimi burkan duyguyu da açıklamalıyım.

Şimdi, bir İlhan Selçuk silüetini arayan gözlerin sevincinin ve iç kıpırtısının, benim yüzüme vurulmuş dikey çizgilerde kırılmış olmasının iç burkan duygusudur bu. Ama, gene de, İlhan Selçuk adındaki "İlhan"la, benim adımdaki "İlhan"ın kardeşleşmesi gibi bir övüncü paylaşmanın, beni gizlice gönendirdiğini de açıklamak isterim.

Hemen hepimiz, o belirli olayların ertesinde, İlhan Selçuk ne diyecek diye aranırız. Ya da, öyle günler olur ki, ne diyeceği bilinse de, nasıl diyecek diye de aranırız. Çünkü o, basınımızda bir nirengi noktası gibidir.

Hemen hepimizin İlhan Selçuk hakkında oluşmuş bir yargısı vardır. Ama bunu dile getirmek gerektiğinde duraksarız, kaygıya kapılırız. Bu kaygı, onu, kendi büyüklüğünde, gerektiği gibi anlatmanın zorluğunu içinde taşıdığı içindir.

Olayların, okuru, hemen her gün yeniden savurup dağıttığı, değer yargıları kadar olayların iç bağlantılarının hemen her gün yeniden altüst olduğu bir ortamda, İlhan Selçuk, okurun, her sabah, yönünü belirlediği pusula gibidir.

Bir deniz feneri gibidir de. Her sabah, güne, geceyi biraz da onunla bilerek, günü biraz da onunla tanıyarak başlar okur.

Sıkılmamış ilk kurşunu sıkmanın nice onuru da İlhan Selçuk'undur. Çünkü, kimi şeylerin adını koymak kadar, adıyla yazmak da, aynı düşünceleri paylaşanlara güç verir. Öyle günler vardır ki toplumların yaşamında, "faşizm"in faşizm olduğunu yazmak, demokratik güçlerin gücünü daha da yükseklerde dalgalandırır.

12 Mart öncesinde, Ilhan Selçuk'un bir konuşmasını anımsıyorum. İlk kez dinliyordum. Savaşımın diyalektik anını iyi saptamak gerektiğini vurguluyordu, saatine bakarak. Ne bir saat önce diyordu, ne bir saat sonra.

12 Eylülden sonra da gün gün algıladık bunu. O, demokratikleşme savaşımında, ülkenin saat kulesi gibidir, vur-

duğu zaman, ne bir gün önceydi, ne bir gün sonra.

Bu yönüyle de, bir "denge"dir İlhan Selçuk. İlerici, yurtsever, devrimci devinimin özgün bir dengesi.

Çağımızın belirleyici niteliklerinden biridir insanın parçalanması. Dünyanın ve uzayın binbir etkisi altında parçalanıyor günümüz insanı. Eskiden, insan belki çok az şeyi kavrıyordu, ama bütündü. Birbirine katışan, çarpışan, çelişen, uyuşan sayısız etkenin ortasında paramparçadır bugünkü insan. İlhan Selçuk olmak, böyle bir ortamda, hem tüm değerleriyle bir bütün olmak, hem tüm ilişkilerinde birbirine içten bağlı, bağlantılı, tutarlı olmak demektir de. Yani çağdaş kişiliğin özgün örneğidir o. Onun için de özgücüyle yaratandır. Halk, okurunun bilincinde, kendi yaratıcı gücünün tükenmez kaynağını algılayabilir onda.

Arınmış, yetkinleşmiş konumuyla da, bir kavgadır İlhan Selçuk. İnsanı yokederek değil, onu değiştirerek yüceltmenin kavgası. Yurtseverliğin, bağımsızlığın, ilericiliğin, devrimciliğin kavgası. Emeğin kavgası. Halkın kavgası. İnsanın kavgası.

Kaleminin kökleri tarihin derinindedir. Gövdesi, toplumsal bilincin gövdesidir. Yaprakları her gün yenilenen bilginin tazeliğiyle ışır.

Aşil'in topuğunu, hemen her yazısında bulgular, hedefi şaşırmayan usta nişancıdır.

Halkın incelmiş ironisidir tümcelerin altında gizli devinen. Ironinin bizi çarpan gülüşüdür yüzümüzde o gün asılı kalacak olan.

Bilmediğimiz nice şeyi onun yazılarında algılarken, sanki bizim bildiğimiz ama unuttuğumuz şeyleri yazar gibi, yakın bir dostluk ilişkisidir aramızdaki. Çünkü o denli yalındır, o denli övünmesiz.

Bunca bunaltılı ortamda, insan, kimi zaman kendini mutlu duyumsayabilir. İlhan Selçuk'la aynı çağda, aynı

ülkede yaşamış olmanın içten duyumsattığı bir mutluluktur bu. Hemen aynı düşünceleri, düşleri paylaşmanın mutluluğudur bu. Kederli, bunaltılı, sıkıntılı, yorgun da olsak, zihnimizdeki ışıltı, içimizdeki belirsiz sevinç, yüzümüzdeki gülüş, biraz da odur, biraz o olduğu içindir.

Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin 1989 Onur Ödülünü, İlhan Selçuk adına aldığım törende yapılan yazılı konuşma.

24.2.1989, Dedeman Oteli

11 Ağustos, cuma. Akşamın sıcak karanlığı, Aydın'ın ikincil caddelerinden birine ağıyor. Sıradaki küçük otelin girişine doluşan analar, eşler, kardeşler, otel katibine adlarını yazdırıyor. Çünkü bugün, evlere konuk gidemediler. Birbirlerinden kopmak, ayrılmak da istemediler. Gelir, üçer beşer evlerden alırlar diye kaygılılar. Gündüz sığındıkları SHP binasından, topluca, hemen yakındaki Ege Otele geldiler.

Otelin girişinden dışarıya sarkan kalabalık, birbirinden kopmamaya özen gösteriyor. Bir kuzgun alçalıp kapacak gibi içlerinden birini, birbirlerine bedenleri değecek denli yakın duruyorlar.

Ana Hanım Sönmez, elektrik direğinin altındaki kırmızı

çöp bidonuna oturmuş, öyle bakıyor boşluğa.

Hülya, ana Hanım'ın yüzünden derine inen kederini ve derinden yüzüne dolanan acısını fotoğraflıyor gazetesi için.

Caddeye aşağı bir on adım kadar yürüyor, dönüyorum. Tam dönüşte, hızla gelen bir polis arabasından çıkan amirin yükselen sesiyle kalabalık deviniyor birden. Koşuyorum. "Kocamı serbest bırakana kadar burada oturacağım işte!" diyor Hanım Sönmez. Milletvekilleri araya giriyor, sakinleşiyor ortalık.

Hanım Sönmez'in bir oğlu İstanbul'da yatıyor. Bir oğlu, Aydın (E Tipi) Cezaevinde, hemen on dakika ötede ölümle koyun koyuna. Ve bugün Adliyeye yürürken çevik kuvvetin kaldırıma devirdiği kocası, şu anda gözaltında. Birazdan, kendisi, otelin boğuk, küf kokulu odalarından birine girecek. Akşamı mı solukluyor, yalnızlığı mı, ölümü mü, ya da tümünü mü, onu kendisi bile ayırdedemeyecek denli karışık düşünceler, düşümsü düşler ortasında olmalı.

12 Ağustos, cumartesi. Öğleden önce. Aydın Adliyesinin üst koridorunda, onsekiz kadın ve bir erkek çocuk, duvar diplerine sıralanmış, kimi oturmuş, kimi uzanmış, kimi yan durmuş.

İnce mi ince bir kadın, eliyle çağırıyor beni. Sesini duyabilmek için çömeliyorum. "İlhan ağabey" diyor, elindeki satış fişini göstererek, hemen önündeki naylon torbada eşyaların arasında yarı batmış plastik oyuncak gemiyi göstererek, yanındaki altı yaşındaki oğlunu göstererek. "Oğluma şu oyuncağı almış geliyordum, aldılar beni, bu küçüğü de. Bütün gece beton zeminde yattı bu yavrucuk, günah değil mi?" Bir çare soruyor gözleri, gözlerimden.

İçerde bir oğul: Mahmut Bozcal. Ve ölümle öpüşürken bilmiyor şu anda küçücük oğlunun gözaltında olduğunu. Eşinin de, ve eşinin dizine başını koymuş, duvar ile zemin arasını bir köşebent gibi örten hasta anasının da.

13 Ağustos, pazar. Aydın Devlet Hastanesinin tutuklu ve hükümlülere ayrılan bölümünde, ikinci katta, küçük bir

odada, solmuş ve düşmüş bir gül gibi. Başhekim Turgut Özcan, "Mehmet" diye ünleniyor kulağına, uyandırmak için. Belki, Nazım'ın Varna'dan "Memetttt" diye çığırışından daha uzun bir çığırış bu. Çünkü hekimle Mehmet Gül'ün arası, Varna'dan İstanbul kadar yakın değil. Mehmet, kulağının dibine ünlenen Mehmet'i duymuyor. Başını, eliyle uyarmaya çalışıyor hekim. Kolunu tutuyor, gövdesini sarsıyor. Nice çabadan sonra "hıı" diye bir ses geliyor, içten, ve belki bin yıl uzaktan. Başını biraz çevirebiliyor. Bir çift göz açılıyor. Kara ve iri gözbebekleri bulanık. Görüyor mu bizi, ya da silinmiş çok eski bir fotoğraf gibi mi algılıyor, bilemiyorum.

Bir assubayın kolunu belime dolayıp çektiğinin farkına varana değin, başhekimi iteleyişini görene değin, nabzını sayan Dr. Aysel Ülker'in iteklenişini kavrayana değin, o kadarcık bir süre içinde, hiç bir tepki göster(e)mediğini algılıyorum Mehmet Gül'ün. Doğru, tabuta koymak için nabzın durması gerek, yüreğin durması gerek. Durmamış daha, derinden derine hafif çarpıyor. Onun için ölü sayılmıyor. Ama ölmüş olmalı bu Gül. Eriyerek. Sağaltılsa bile, belli ki, yaşama tam dönemeyecek.

Hastanenin çıkışı kalabalık. Umutsuz bir haber almanın korkusu yüzlerde. Bir ana. Mehmet Gül'ün anası. Yaklaştı mı bana, önüme mi çıktı, karşı karşıya mı geldim, tam çıkaramıyorum şimdi. Tuttu beni elleriyle, gözleri, gözlerimden can sorusuna yanıt arıyor. "O zaten zayıf bir çocuktu!" diyor. Ağzımdan yanıt çıkmıyor bir süre. "Oldü değil mi?" diyor ve yığılıyor yere. Gözbebeğimde silinmeyen bir fotoğraf gibi kalıverecek olan yüzüne bakarak, gördüm diyorum, yaşıyor.

13 Ağustos, pazar. Öğleye, öğle var. Aydın E Tipi Cezaevinin dış girişi. Önümüzü kesen demir, telörgü ve memetlerin bedenleri. İlerde cezaevi binası. İlerde, karşıda. Saçağın altında polisler, fotoğrafımızı çekiyor kimi, görüyoruz.

Akın Birdal'ın elindeki kağıdın aklığı yansıyor güneşte. 23 demokratik kitle ve meslek örgütü adına görüşme isteminde bulunanların adları yazılı kağıtta. Başsavcıyla görüşme istemini, görüşme amacını belirten biriki de tümcecik yazılı.

Dün de geldim buraya. Onbeş dakika kadar bekledikten sonra gardiyan yemeğini yemiş geldi. Milletvekilleri Rıza Yılmaz ve Cumhur Keskin, savcıyla görüşmek istediklerini söylediler gardiyana. Gardiyan not aldı. Gitti, bir süre sonra geri geldi, yok dedi. Savcı cezaevindeydi, o da biz de biliyorduk bunu.

Şimdi ise yüzlerce insan birikmiş. Dış nizamiye ile cezaevi binası arasında iletişimi sağlayan o gardiyan da yok. Bir uçurum tel örgülerle karşıdaki cezaevi binası arasında. Ülkenin insan hakları savunucuları, öğretmenleri, doktorları, mühendisleri, işçileri, öğrencileri, yazarları ve Nevzat Çelik de. Oradan seslenseler binaya ulaşacak sesleri. Protesto alkışının sesi kuşkusuz yankılanıyor binanın duvarlarında, o kadar yakın. Ama bin yıl uzakta cezaevi. Onlarca polis, sivil, resmi, hemen yanıbaşımızda, aramızda, arkamızda.

Güneş kavuruyor. Yandaki kondulardan su getirmiş çocuklar. Sebil. Yere çömelmiş analara, acıyla bekleşenlere, bir görüşme kapısı arayanlara. Bir görebilse oğlunu, şöyle bir elini sürebilse, işte otuz adım, bilemedin elli adım ötedeki duvarın içinde gömülü o. Bir sürebilse elini. Bir gözünü, gözüyle sevebilse.

Uçurumun kıyısında zamanı yiyor güneş.

İnsan tükeniyor, hemen bizi cezaevinden ayıran çizginin ötesinde. İnsan yok oluyor.

AÇLIĞIN 45, 46, 47'inci gününden fotoğraflar bunlar.

Nasıl başladı, niçin başladı, neden bu kadar uzadı, bunları basından azçok biliyor okur. Nerede başladığını, nerede ve nasıl sürdüğünü de. Bunları yinelemek istemiyo-

rum şimdi. Yazsam bile, bu yazı yayınlandığı gün, nice söz, güncelliğini yitirmiş olacak. Sığırcık sürüsünün dökülüşü gibi, belki de ölümler dökülecek ülkemin toprağına. Eskitecek her şeyi. Onun için şu anda yinelemiyorum bunları.

Tek bir şeyi vurgulamak istiyorum:

İstemleri biliniyordu içerdekilerin. Dört ana başlık altında toplanabilir: hava, besin, görüş, iletişim. İnsanal, yaşamsal istemler bunlar. Ve nice açlık grevleriyle alınmış haklı haklardı bunlar. Birden alınıverdi içerdeki insanın elinden. Onur kırarak, küçülterek. Biliniyor bu. Açlık grevlerinin nedeni de, çözülmemesinin nedeni de. Onur kırma, kişiliksizleştirme, kimliksizleştirme, ezerek boyun eğdirme ile insan olmanın onurunu koruma arasında bir savaşım bu. Bunlara karşın, ilgili bakan, açlık grevinin 30. gününde, siyasi mücadele veriyor bunlar, ben devletim taviz vermem deyiverdi. İçerdekilerin, insan olmanın onurunu ezdirmedikleri bir gerçekti, ama, istemleri siyasal istemler değildi.

İlgili bakan, açlığın 38'inci gününde, komisyon kurdu çözüm olarak. Açlığın 45, 46, 47'inci günlerinde, kimi insanlık-dışı, çağ-dışı uygulamaların kağıt üzerinde kaldırıldığını açıkladı. Kaldırılan şeylerin hiç biri siyasal nitelikli değildi. Ne var ki, açlık, insanların yaşamından 10 yıl almıştı komisyon kurarken, hücre koşullarını düzenlerken 20 yıl almıştı, can almıştı ve can almaktaydı. Bakan, pranga cezasının kaldırıldığını söylerken, açlık grevini komisyona prangalamıştı. Yan gözüyle kaç gün daha soluk alabilirler diye kollayarak, komisyonun hızını ona göre ayarlayarak, vitesi onların nabız atışlarına göre değiştirerek, gaz ve frene ona göre basarak, ölümle burun buruna sürdürüyor çalışmasını.

Yani hava kurşun gibi ağır, solumakta güçlük çekiyorum.

Ülkemin toprağına gencecik insanların cesetleri yağacak.

Tabut yağacak.

Yağdığı topraktan ne fışkıracak?

İşte daha büyük sorun, daha çetin soru bu.

Aydın Devlet Hastanesinde, ayağından zincirle karyolaya bağlı Mustafa Gezgör, "Biz hepinizi seviyoruz!" diyor. Bu sözler, bir veda sözü olmasın istiyorum gene de.

Görüş, Eylül 1989, sayı: 34

SESSİZ BİR GECE KONUŞMASI

BURADA oturmuştun değil mi, masamın yanındaki koltuğa. Tanımadığım yüzünle gelmiş, tanıdık yüzünle gitmiştin. Konuşmuştuk. Daha çok da yumuşak sesimizle.

Sürekli kaçarak ölümden, ama ölümün çekim alanında dönerek. Anımsıyorum bunu. Gökte kuş sürüsü. Ekin tarlalarının hışırtısı. Çiçekli kır. Hafif ısıtan güneş. Bunları konuşmadık doğal ki. O günkü sıcaklığı, yumuşaklığı anlatmaya yarar diye yazıyorum.

Biliyorum, gizlilikte gözetleyen ölümü sana duyumsatmamak gibi bir hileydi benimki. Olanaklı mıydı ama?

Bir kitabımı, örneğin *Şemdinli Röportajı'* nı, ya da bir

başkasını imzalayıp verdim değil mi? Ölümü görmek us işi mi, yürek işi mi, hâlâ kavrayamadım da ondan. Çünkü ben görmedim ölümü, yüzünde. Yüzünden ışıyan duruluk ile ölüm avcısı arasında nice sıradağlar var gibiydi, belki. Onun için düşünemedim de bir daha gelemeyeceğini. Kitaplarımdan birini imzalayıp verdim değil mi? Vermediysem söyleme. Sonra çok üzülürüm.

Babanın yazdığı bir mektubu da konuşmuştuk birlikte. Bir panelde okuduğumu da. İçerdeydin daha. E tipinden birinde. İlk kez o zaman bilecektim adını. Tahliye olduktan sonra gelmiştin İlhanilhan'a. Hacettepe Hastanesine tetkiklerini yaptırmaya geldiğinde. Gene geleceğini söylemiştin. Giderken. Gelirsem Ankara'ya, uğrarım demiştin.

Gelmedin o günden sonra, ama bir bakıma geldin de.

İki arkadaşın gelmişti, ya da seni tanıyan iki genç. Yeni raporlarını getirmişlerdi. Lökositlerin (akyuvarların) yeniden azdığını onlardan öğrenmiştim. Düşman, belli ki, mevzilere yeni birlikler taşıyordu. Yani kan (alyuvar) yiyiciler. Son saldırıya hazırlanıyorlardı belki de.

Üredikleri karanlık kuyuya, kemik iliğine inebilmesi için doktorların, bir "kapı"dan çıkman gerekiyordu, biliyorduk bunu. Tutulmuş gibiydi kapı. Uçaklar her gün inerken alana ve kalkarken alandan. Bir kağıttı senin o kapıdan geçebilmen için gerekli olan. Adına pasaport da deniyor. Passeport. **Passer** geçmek, **port (e)** kapı.

Gelmedin o günden sonra, ama geldin de dostlarınla.

İbrahim (Arzuk) Ankara'ya geldiği gün, Yalçınkaya ile Eroğlu'nun cenazeleri götürülüyordu memleketlerine. Ben kitabevinden derneğe koşuyordum. İbrahim ise pasaportunu alabilmek için koşuyordu. SHP'den Bakanlığa, ordan pasaport dairesine. Sanki sen, o gün cenazelerin arasındaydın. Sana cenazelerin arasından çıkıver demiştim, duydun değil mi? Tabutların uzağında dur demiştim, işittin sanıyorum. İnatçı çocuk!

Gelmedin o günden sonra, ama telefonun öbür ucundaydın sanki.

Ateşin çıkıyordu, biliyordum.

Altı kişilik bir odadaydın, bir hastane koğuşunda, biliyordum.

Ah, enfekte olduğunu söyledin sanki, duyumsuyordum. İşte bu tehlikeli dediğini de doktorun.

Köyden gençlerin toplanıp geldiğini. Sana kan vermeye.

Babanın yanından şimdi geldiğini söylüyordu İbrahim. Telefonda. "Beni köyüme götürün, orda öleyim!" dediğini de.

Ölümünden sonra bir duyuruda okudum. Evimizin önündeki incir ağacının yanına gömün dediğini. Ordan akşamı, akşam kuşlarını, yıldızları seyredeyim dediğini de.

Bir mektup yazmıştım. Sana değil, ama sana dair. Diplere kaçan pasaportu, koşarak gelen ölümden önce yakalayabilmek için.

Ölüm mahşerin atlısıydı sanki. Pasaport ise, bir binadan ötekine kaçıyordu. Bir masanın üstünden bir dolabın içine saklanıyordu. Yakalanınca da, gak diyor Manisa'dan yazı istiyor, guk diyor savcılıktan yazı istiyor, mahzenlerin küflenmiş dosyalarına, koşuşturuyordu.

O günlerde bir sabah Nilay Karman aradı beni. Telefonla. Dün Eskişehir'deymişsin bulamadım diye. Seni soruyordu. Sana ait mektubu katlamıştım. Zarfa koymak için. Onun da kopyasını gönderir misin demişti. Hemen şimdi. Raporları da. Öteki yazıları da. Af Örgütünün senin adına kampanya başlattığını söylemişti. Ne zaman başlattığını soruyordu. Bilmiyorum dedim. Senden işitiyorum. Faks'la İstanbul'a geçmesi için Erbil Tuşalp'a koşturdum kağıtları. Ben o akşam başka bir kente koşacaktım.

Döndüğümde Maltepe Camisinin avlusunda karşılaştım Nilay'la. Dün sabah aldım dedi kağıtları, tam o sırada dayımın ölüm haberi geldi, bıraktım, uçağa koştum. Bay-

ramdan sonra çıksa haber olur değil mi?

Olur mu hiç, ölüyor demiştim senin için.

Koşmuş, kitabevine gelmiş, avukatını, İbrahim'i bulmuştum.

Ankara Tabipler Odasını aramıştım. Hacettepe'ye yatırılman için.

Veli Lök'ü aramıştım, orada, İzmir'de, steril bir odaya kaldırılman için.

Nilay'ın haberi **Cumhuriyet**'te çıktı, bayramdan önce.

Bayramdan sonra Bildirici yeni bir haber yaptı.

Çetinkaya daha önce de yazmıştı.

Dikili'de gördüm seni. İnsan Hakları Derneği bölümünde. Bir karton üzerinde, biraz büyütülmüş fotoğrafından, Ege'nin kızaran sularına bakıyor gibiydin. Seninle ilgili gazete kupürlerinin yanındaydın. Raporların, kampanya çağrılarının arasındaydın.

Aktur'a dönmüştük Rana'yla. İkindi çayı içmek için oturmuştuk. İki genç geçti önümüzden, biraz evecen, birini arar gibi. Sonra döndüler, bize yaklaştılar. Doktor olduklarını söylediler. Öğrenci mi, stajyer mi? Seni kucaklayıp getirmişlerdi, kaygı ve heyecandılar.

Veli Lök anlattı, orada da, steril bir odaya alındığını.

Genç doktorlar yakındı, yeni binada bir oda diye. Odanın içinde çekiç sesleri. Elektriği yok daha.

Hemen ilerdeki masaya, Kemal Anadol'a gittiler. Başbakana yazdığım mektubun, İçişleri Bakanlığına gönderildiğini söyledim. Bakanı bulmalı, anımsatmalı dedim Anadol'a.

Ertesi gün İzmir'den aradı Anadol. Pasaport vermiyorlarmış dedi. "İkamete bağlı" tahliye edildiği için, elimiz kolumuz bağlı demişler bakanlıktan. Biliyorlar dedi konuyu. Kemik iliği verecek iki kardeşinin yurtdışında olduğunu da.

Aman dedim, yeniden ara, Hamdullah Erbil'le karıştırmışlar. (Erbil hemen o günlerde Almanya'daydı.)

Başbakanlığın yazısının sayısını verdim. Pasaport başvurusunun sayısını da. Şimdi ararım dedi Anadol. Ertesi gün de bulamadı görüşecek kimse.

İbrahim koştu durdu. Bir kardeş sıcaklığıyla. Baban ordan oraya. Alparslan Berktay anlattı: Evimizin önündeki bahçeye maydanoz ektim demiş baban. Biçtim, sattım. Böyle baktım ona.

Pasaportunu babana verdikleri gün, Yavuz Önen, Fransız elçiliğiyle görüştü. İstanbul'dan hemen vize alabilmesi için. Hemen verdiler de.

Aydın'da, cezaevi ile hastane arasında koşuştururken, gazetede gördüm seni. Havaalanında. Alkışlarla uğurlandığını. İçim burkuldu, gönenmek isterken. Köyünde ölmek istediğini anımsadım. Sonra gazetelerde haberler, yazılar çıkmaya başlayınca, yurtdışına gitmeyi, ilik naklini denemeyi düşlediğini söylemişsin. Yaşamak özlemini, gizlice, sanki utanarak açığa vurur gibi.

O gün öğle yemeğinden dönmüştüm.

Yavuz Önen telefon etti dedi Recep, İnkılâp Dal ölmüş.

Ölmüş mü? Kaldım bir an. Telefona uzandım. Ahizeyi kaldırdım. Tuşlara basarken kapadım. Konuşamayacağımı anladım. Çıktım odamdan.

Bir süre sonra aradım Yavuz'u. Evet dedi, bu gece saat 2'de ölmüş. Solunum yetmezliğinden. Üst solunum yolları enfeksiyonundan.

Gece yazıyorum bunları. Tükenmez kalemle, saman kağıda.

Öyle algılıyorum ki, yazarken konuştuğumu, sessiz konuştuğumu duyuyorsun sen de. Sanki evinizin önündeki incir ağacının yanında yatıyorsun. Göğü, geceyi, yıldızları, hafif esen yelde kımıldayan yaprakları soluyorsun. Yıldızlar gibi tükenmeyecek olanı.

30 Eylül/1 Ekim, Ankara

SOSYALİZMİ SEVİYORUM

Gün'e aylar önce, "parti" konusunda bir yazı yazacağıma söz vermiştim. Böyle bir yazı yazmak, dingin olmayı, belirli bir zaman ayırmayı, konu üzerinde yoğunlaşmayı gerektiriyor. Kitabevinin sorunları içersinde, böyle bir zamanım olmadı. Parti ve partileşme konusunun sürekli tartışıldığı bir ortamda, değişen nice şey var; bunun yanında, partileşme konusunda yalnızca "söz"ün geliştirilmesi, pratikte bir adım atılmaması, pratik bir konuyu, salt düşünsel bir konuya dönüştürüyor ve bu da beni tedirgin ediyor. Dostum Sami Alptekin'e sıkıntımı açtım, bir başka konuda da yazabilirsin dedi. "Elveda"ların çoğaldığı günlerin kabarttığı duygularla, benim sosyalizm için ne yapacağımı, ne yapmam gerektiğini değil de, sosyalizmin bana ne getirdiğini, ne verdiğini yazmayı denedim. Şöyle kırsal alanda, doğayla ilişkilerim içersinde arayışımı, sonra kentsel alanda, kentle ve insanla ilişkilerim içersinde arayışımı, fakülte öğretimimi, yeni akımlar ardında koşuşumu ve sosyalizmi buluşumu, öyküsel/anısal/denemesel bir anlatımla yazıverdim. İşçilerin okumasını istiyorum. Elveda proletarya, elveda başkaldırı, elveda sosyal sınıflar ve kısacası elvedalar saldırısının ortasında, duyumlu, naif bir deneme gibi.

Tırmanarak çıktığım dağın doruğundaydım. Gök duruydu. Serindi yel. Güneş ince çizgileriyle. Oturdum toprağa. Güneşi içtim, havayı soludum, toprağı emdim. Kalktım, aşağılara yürüdüm. Ak çakıl taşlarının arasından damar damar kaynayan gözeye eğildim. İçtim. Eğreltilerin, anasonların arasından, ince derenin kıyısından aşağılara indim. Kara çadırların önünden yürüyerek geçtim. İki kadın koyun sağıyordu. İndim. Tütün çapalıyordu bir kadın. İndim. İki köylü yoldaydı. Selam alıp verdim. İndim vadiye. Bungundu. Güneşi içiyor ve solumuyordu. Arar gibi dolaşıyordum. Neyi, neyi?

Koştum kente. Soluk soluğa indim sokağına. Koşan

araçların, koşan insanların akıntısına. Ben yürüyordum. Geliyordu insan, insan, insan. Ben yürüyordum, akıyordu insan. Yandan, önden, karşıdan, arkadan. Bulamamanın tedirginliğiyle aranıyordum. Neyi, neyi?

Eski bir sokağın içinde, eski bir evin önüne serili kitaplara bakıyordum. Arıyordum. Ama o neydi, bilmiyordum. Eski kitapçıda, Bakanlık klasikleri, ya da başkaları. Bir iki okunmuş kitapla dönüyordum, bir iki eski dergiyle de. Simit ve çayla birlikte, şöyle bir yerimden beni tutacak, tutunacağım bir şeyi bulabilmek umuduyla, okuyarak ve arayarak.

Derslikteydim. Yüzüm traşlı ve güleç. Trypanasoma equiperdum'u gördüm atta. Penicillium notatum'u tanıdım arta kalmış bir peynirin üstünde. Laboratuvara koşarak girdi çocuklardan biri. Lamın üstüne damlattığı akıntısında kuyruk vuran spermleri görünce mikroskobun altında, bağırdı sevinçle. Döllenmiş gibi. Geleceğe ulanmış gibi. Sevinci orada bulamayacağımı, aradığım şeyi de bulamayacağımı düşümsü düşünceler arasında devinirken seziyordum.

Ama arıyordum da. O neydi bilmiyordum, *Metod Üzerine Nutuk?* O değildi. Sartre'ın *Gizli Oturum*'unda yayınlanan "Eksiztansiyalizm"? Ne diyordu: Varlık özden önce gelir. Tam anlamak için bir daha bir daha okurdum. Bir kağıt makası, kağıt kesmek için yapılır. Önce kağıdı kesecek şeyi düşüncesinde üretir insan, sonra makası. Ya insan? İnsan dünyada üremiştir. Kağıt kesmek gibi, önceden belirlenmiş bir işlevi, bir amacı olmadan. Kendi özünü, amacını kendisi belirler. Bir şey beni tutuyor gibi. Düşmeyebilir miyim? Bir amaç belirlemek, ve bu amaç ne? Çıkaramıyorum.

Kore'den yeni dönmüş Albay Dora. Bir cepheyle sınırlı da olsa, sorumluluk duygusuyla, Kunuri'de dökülen binlerce memedin kanının faturasının ciro edildiği adresi üzerinden uzaklaştırmaya çalışıyor konferansında. Pusuya düşürülmenin kahramanlığı ile, ölüme gönderilmenin övüncü ardına sorular sıralandığı zaman, bizim de sorularımız sırala-

nırdı içten içe. Kunuri mi? Niye? Kore mi? Ama neden? Komünizm mi? Niçin? Hiçbirinin yanıtı berrak değildi.

Dayımın yanına gidiyorum, Muhabere Okuluna. Cebimdeki son 25 kuruşu otobüse ödeyerek. Mamak'a. Dayım "Bir çay iç!" diyor. Ama, babandan sana para gelmiş demiyor. Soramıyorum. İki Amerikalı subay giriyor barakaya. Biri, "Yusuf" diyor dayıma. Amerikalılar tanıyor, belli. Çıkıyorum. Bir yağmur. Sağanak. Sırılsıklam yağmurun altında. Ayakkabılarım delik. Su doluyor. Mamak'tan Ulus'a yürüyorum. Ordan Dışkapı'ya. Üşüyorum. Titriyorum. Yatağa yatıyorum. "Baban para göndermiş!" demedi. Daha gelmemiş miydi? Önemsememiş, unutmuş muydu! 20 lira gönderdiğini yazmıştı babam. Girerken nizamiyede beklemiştim. Telefon etmişler, dayım gelmiş, beni almış çalıştığı barakaya götürmüştü. Amerikalı subaylar serbestçe girip çıkıyordu ama. İyi mi, kötü mü? Bir bulantı, ama ne? Tam çıkaramıyordum.

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin konferans salonunda, Müftü Dânâ Efendi (yoksa Fazıl Küçük mü?) konuşurken alkışlıyorduk. İngilizlerin yönetiminde de kalabilir Kıbrıs derken de. Alkışımıza, Burgaristan'dan yeni gelmiş, ve müthiş "anti-komünist" göçmen arkadaş kızmıştı. Niye ki? Turhan Selçuk'un karikatürü tam o sıralarda mıydı, sonra mı? "Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır!"ın "Kıbrıs"ını çizmiş, "Migros" yazmıştı bir haylaz. Niye mi! Ya da Turhan Selçuk'un muydu karikatür?

Yıllar bir şeyi içten kımıldatıyor, bir şey bir şeyi devindiriyor gene de. "Varlık özden önce gelir!", yetmiyordu çözümlemeye. Uçurumda açan zakkum çiçeği sanki.

Gülünce, nasıl gülerdik, dipsiz bir geçmiş ve sonsuz bir gelecek derinliğinde kaybolurdu gülüşlerimiz. Hiç bir kaygı tanımaz kaygısızlığımızla.

Yarın gerçektir. Bugün yarını üretir. Ya da bugünden kopuk, yalıtık değildir yarın. Bilebilir miydik? Bugünün karnındaydı yarın. Bugünü bilebiliyor muyduk? İnsanın ilişkiler

ürettiğini, bilincine varmadığı ilişkiler ürettiğini de!

Yeni öğrendiği seks fıkrasını anlatırken Reşat, ilk gülüşü kim patlatacak diye yarış ederdik sanki. Yani kim daha "zeki". Vural, Keçiören'de inşaatlarda çalışmaya gelmiş köylüleri işlettiklerini anlatırdı. Köylüler asfaltın sağına soluna bakıp, elele tutunup "haydi" diye karşıya koşarken, tam yolun ortasında, "ulah! ulah!" diye kıyıdan bağırdıklarını, köylülerden birinin ileri, birinin geri, birinin yukarı şaşkın kaz sürüsü gibi.. Hah hah, nasıl gülerdi! Bozulmasın diye ben de gülerdim. Ama bir boşluktu büyüyen içimde. Bende, Vural'da, ötekilerde. Sezerdik gülerken de.

Cemal gelirdi Mülkiye'den. Kitaplıkta *Kapital* varmış. Kerim Sadi çevirisi. Küçük bir bölüm olmalı. *Kapital*'i okuduğunu söylerdi Cemal (Süreya). Nasıl bir ayrıcalık. Ve özlem. Ama Yahudilerin zeki olduğu da konuşulurdu. Yahudi oyununa düşmemek de var. Gene de "Kapital"i okumuş olmanın üstünlüğü bir başka canım!

Koşuştu durdu bir gençliğin diri yılları. Kavruk aşk şiirleri, öyküler, "zeki" olmanın köksüz yazıları. Gündelik olayların arasında dalgalanarak, boşluğa, daha büyük boşluğa doğru.

Nazım mı? İçimizdeki gizli ırmak. Daha çok şiir ırmağı. Komünist olmasaydı bir de. Ben söylemesem de, işitirdik sık sık. Belki benimsemezdik bu sözü ama, karşı da çıkmazdık.

Seni bulmaya başladığımda, ikinci gençliğimdi. İkinci gençliğinde daha bir "güzelleşir" insan. Bunu İlhan'da da algıladığımda nezaretteydik. Çünkü, oluşan, yetkinleşen bilinç, içten yüze sızmaya başlar. Yüzünde, duruşunda, sözlerinde belirginleşen, kendini kendin olarak ayırdeden kimliğin, yüzüne vurmaya başlar. Köylü yüzün, şiir okuyan, roman, deneme, felsefe okuyan yüzünle kaynaşır. Gene de bir gün, ince yüzlü bir kızın, "köylü işte!" sözünü işitirsiniz. Ne var ki bunda! Bir şey olmasa da, bir şey olmalı. Değil mi?

Umutların kaybolduğu hiç görülmemiştir. Gene de, bir şeyin zamanla yittiğini, artık hiç tutamayacağını sezinlemeye başlar insan. Tam öyle günlerde, bir ikindi ılığında, bir akşam alacasında, ses'in sesini duymaya başladığımı anımsıyorum. Bir şey algılıyor, alıyor, bir şeyin içimde devindiğini, beni sancılandırdığını duyuyordum. Bir arsaya, boş bir mekana yapı yapmak ne sevindiricidir. Eski bir yapının söküldüğü, kerpiç ve sıvaların devrilen direkler arasında toza karıştığı, iç sıkıcılık. Ama yerine yapılacak yeni yapının özlemiyle hafif sevince karıştığı. Öyle bir ses'ti algılanan. Gazetelerde haberler, köşelerde yazılar, Büyük Sinema'nın dışına taşan kalabalık, Cebeci Çayırı'ndaki mitingte Can Yücel.

Erdoğan Başar'da (Berktay'da) bir kitap: *Imperialisme.* "Bu ne?" Türk—İş'te Doğan Avcıoğlu'nun yanından çıkarken gelen bir konuğa: "İşte Lenin'i basacak arkadaş!" Başımıza iş mi açacaksınız kardeşim! Böyle diyor konuk. Doğan Avcıoğlu, biz savunacağız diyor.

Bugün nice eksikleri vardır değil mi *Emperyalizm'* in. Ama ben orada dünyayı bir köşesinden, denebilirse tepesinden görmeye başlıyorum. Dünyayı bütünlüğüyle kavramanın ilk gözağrısı sanki. Kendi yerimi bulmaya başlıyorum bu dünyada. Kendimi bulmanın ilk adımları. *Ücret Fiyat ve Kâr, Ücretli Emek ve Sermaye,* sonra *Kapital.* "Artıdeğer"i ilk bulgulayışım. Kapitalist toplumun hücresi "meta"nın benim için de bulgulanışı. Birkaç yüzyıl sonra da olsa. Bir şeyi öğrenmek kadar, bilincine varmak kadar, bütün olarak toplumsal varlığın tarihini kavramanın ilk adımları. *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Anti-Dühring,* birbiri ardına, benim dışımda koca dünyanın, bilincimde özümlenmesinin adımlarını çoğaltıyor. Bunu besleyen yapıtlar da: *Türlerin Kökeni, Insanın Türeyişi.* Ben "burda"yım ve bu ben'im diyebilmenin ilk iç sevinçleri.

Doğduğum kasaba büyüklüğünde algıladığım dünyadan, evrenin sonsuzluğuna, sonsuzluğunu bugün de ta-

sarlayamadığım büyüklüğüne ulaşmanın, yani evren önünde küçülüşün, bilincine varıldığı ölçüde büyüyüşle kendini dengelediği o sezilir ucu yakaladığım an-dır o an.

Peki ama, sürekli bilme tutkusu ne? Bir bilginin ardından doğuveren/açıveren binlerce giz ne, her yeni gizi çözerek, yeni gizlerle buluşmanın doyumsuzluğu ne? Tüm şeylerin ve kendisinin gizinin bilgisine ve bilincine varma özelliği, kendi varlığının gereğidir. Bu, durdurulamaz bir şeydir, istense de. O, yalnızca insan olarak değil, insanın insandan önceki geçmişinin de bir kalıtçısı olarak, tüm geçmişi kavramaya ve tüm geleceği kucaklamaya yargılıdır. Bu, onun iç gücünün gereği olduğu kadar, bilinçli varlık oluşunun da gereğidir. Evrenin ve dünyanın en uç varlığı olarak, tek ve biricik bilinçli varlığı olarak o, bugünkü kendisini türettiği gibi evreni, acunu, kendisinden önceki her şeyi, kendisi türetmiş gibi, bilinciyle kavramaya yargılı gibidir.

Maddenin devinimi, onun nasıl ki varlığının olmazsa olmaz biçimiyse, bilincin, bilme ve kendini bilme özelliği de, onun var oluşunun olmazsa olmaz koşuludur.

Doğadan aldığım bir bedeni, doyurmak, barındırmak, çoğaltmak ve onu tabuta taşımak ile bilinçli varlık olmanın ayırdına mı varıyordum?

Bir kışlada iki Amerikan subayını gördüğüm zaman; çocuğunun elinden tutarak koşuşturup geldiği Sansaryan Hanın önündeki polis arabasında duran memura işçi-sendikacı kocasını soran ananın fırtınaya vurulmuş yüzünü gördüğüm zaman; Güvenlik Anıtının dibinde açlık grevindeki suskun ve kahırlı köylü kadının gözlerine baktığım zaman; her gün her saat binlerce sözün, olayın, olasılığın, ikilemlerin, binlemlerin şaşırtıcı burkacında, artık hiçbir şey belirsizleştiremiyor kendisini de, beni de. Belirsiz değil bugün. Dünü, içersinde dağılıp kendimi yitirir gibi olduğum dünü de belirginleştirebiliyorum. Belirsiz değil gelecek de. Şimdi kavrıyorum bunu. Kavramaya çalışıyorum ya da. Özüyle, temeliyle, kendi bütünlüğünde, tarihsel bütünlüğü

içinde. Ve geleceği kuruyorum. Gülerken, derine inecekken bir kahkaha, geleceği de kuşatan nice acıyı, nice ıstırabı sezinleyen bilincin bilince sızmayan uyarısıyla, kasılıyor, yüzeydeki bir gülümseyiş olarak kalıyor yüzde. Azalan, daralan, çevrilen özgürlüğümün nedenini, özgürlüğümü arayışımın özünü de içten içe kavrıyorum artık.

Sosyalizm, ilk algılandığı, yığınları ucundan köşesinden kendine çekmeye başladığı günler, bir şeyi ilk kavramanın heyecanıyla taşması gibi, ilk kavrayışın hamlıklarını da içerir. Bir film gibi kısa bir sürecin sonunda "mutlu son" duygularını da bir salgın gibi yayar. Sonra, yaşamın yeşili, yani gerçek güçlüklerini duyumsatmaya başlar. Dışardan çevrilir, önden, yandan, arkadan baskılar yeğinleşir. Binlerce bit taşınır sokağa, eve, işyerine, o içten büyüyen şeyi kirletmek, dağıtmak, çökertmek için. Güvelenir de içinden. Kendi içinde oluşan güveler kemirmeye başlar. Orasından burasından. Düz, yalın bir yol da izlemez. Her ülkede, onu, eski hastalıkların ve yeni hastalıkların sinsi salgınları çevreler. Bocalar da zaman zaman. Alışkanlıklar, dingin yaşam özlemleri, kurulu düzenin tıkırtıları. Çeker, alır götürür nicesini. Ama insan olmanın onuru, mutluluğu, toplumsal ve tarihsel yükümlülüğü, özgürleşme, bağımsızlaşma tutkusu, hepsi, her şey derinden saran bir ırmak gibidir, tüketilemez, tükenmez de.

Nazım, "Memleketimi seviyorum" diyor, dar zamanlarından birinde. Yurtsevgisini, gericiliğin karabasan gibi, çirkinliğinin tekeline aldığı, Nazım'ı bunalttığı bir günde. Sosyalizmi seviyorum diyorum. Hapishanede, nezarette, mahkemede de olsam. Üstten ve alttan sinsi saldırılarla çevrilsem de. Güveler, kurtçuklar oymaya çalışsa da içini. Elveda diyenlere elveda. Onunla kendimi bildim, kendimi buldum. kendimi tanıdım, onunla bütünleştim, toplumsal geçmişimle ve geleceğimle, halkımla, tüm bir insanlıkla. Onunla kavradım özgürlüğü. Birey oldum, kişiliğimi buldum. Durduğum yeri bildim onunla. Yaratan değeri buldum, asalakları bildim, sıkan mengeneyi, ezen silindiri, hileyi, hilenin

özünü. Ve bütünleştim tüm bir insanlıkla. Hiç bir şey alamaz bendeki onu. Hiç bir şey veremez bana onun verdiğini. Onunla özgürüm, onunla özgürlük kavgacısıyım, onunla insanım, onunla onurluyum. Seviyorum sosyalizmi.

Gün, Ekim '87, Sayı: 32

ONUR YAYINLARI

Kurucusu: **İlhan Erdost**
Yönetmen: **Muzaffer İlhan Erdost**
İlhanilhan Kitabevi
Bayındır Sokak 23/6
Yenişehir - Ankara

Onu anlat işte

Onu anlat işte / **İlhan**
O geldi / **12 Eylül**
Gülüşleri gülüşlerimiz / **Didar Şensoy**
Gülüşleri gülüşlerimiz / **Akın Özdemir**
Onurlu bir savaşçı / **Doğan Öz**
Yılmaz'a "ey dostum" diyebilmek / **Yılmaz Güney**
Şiirin ışığa dönüştüğü yerde / **Enver Gökçe**
Sevdamızın bilgeırmağı / **Ceyhun Atuf Kansu**
Sessiz bir gece konuşması / **İnkılâp Dal**

Birkaç dakika İlhan Selçuk'la
Cezaevinde olmak
Tek bir ses olmak
Aydın fotoğrafları
Sosyalizmi seviyorum

başlıkları altında, okur, ölümün ve direncin,
yaşamın ve onurun
duyarlıkla dile getirilmiş yazılarını
bulacak.

Kapak resmi: "Kökleşme", Muzaffer İlhan Erdost